

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»**

**Факультет охорони здоров'я і спорту
Кафедра олімпійського та професійного спорту**

Міненко Кирило Олександрович

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ КОНТРОЛЮ СПОРТСМЕНІВ
В КОМАНДНИХ СПОРТИВНИХ ІГРАХ**

**кваліфікаційна робота
здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт»**

Особистий підпис

здобувач Кирило МІНЕНКО

Науковий керівник

доктор філософії,
доцент Сергій ЧЕРНЕНКО

Завідувач кафедри

кандидат наук з фізичного
виховання і спорту,
доцент Олександр МІЩЕНКО

АНОТАЦІЯ

Міненко Кирило Олександрович. Теоретико-методичні основи контролю спортсменів в командних спортивних іграх. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти з галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт», Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Полтава, 2026 рік.

Кваліфікаційна робота присвячена проблемі формування системи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення.. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю пошуку та впровадження системи рухових тестів та оцінювання різних рівнів підготовленості та змагальної діяльності у спортивних іграх.

Метою дослідження було теоретично обґрунтувати систему знань щодо контролю в командних спортивних іграх для оптимізації управління тренувального процесу.

Для досягнення поставленої мети було вирішено низку завдань: узагальнення вітчизняного та світового досвіду організації контролю в спорті, що спеціалізуються у ігрових видах спорту; обґрунтовано підхід та виявлено концепцію формування системи контролю в командних іграх в процесі багаторічного вдосконалення; визначено систему тестів та систему оцінювання різних рівнів підготовленості та змагальної діяльності у спортивних іграх.

У ході дослідження було використано теоретичні методи: аналіз та узагальнення наукової і методичної літератури, загально-наукові методи теоретичного рівня та метод вивчення документальних джерел.

Наукова новизна роботи полягає в розробці комплексного контролю підготовленості на різних етапах багаторічної підготовки у командних

спортивних ігор спрямованого на ефективність управління тренувальної та змагальної діяльності.

Практичне значення отриманих результатів полягає у застосуванні інформативних критеріїв і тестів в процесі контролю гравців різного віку, підготовленості на етапах багаторічного вдосконалення.

Ключові слова: спортивні ігри, концепція, контроль, критерії оцінки, підготовленість спортсменів.

ABSTRACT

Minenkov Kyrylo. Theoretical and methodical bases of control in team sports games. Qualification Scientific Paper as a Manuscript.

Qualification Paper for the Master's (Second) Level of Higher Education in the Field of Knowledge 01 – Education/Pedagogy, Speciality 017 "Physical Culture and Sports", State Institution "Taras Shevchenko Luhansk National University". Poltava, 2026.

The qualification work is devoted to the problem of forming a control system in team sports games in the process of many years of improvement. The relevance of the study is due to the need to find and implement a system of motor tests and assessment of different levels of preparedness and competitive activity in sports games.

The purpose of the study was to theoretically substantiate the system of knowledge on control in team sports games to optimize the management of the training process.

To achieve the set goal, a number of tasks were solved: generalization of domestic and world experience in organizing control in sports specializing in game sports; the approach was substantiated and the concept of forming a control system in team games in the process of many years of improvement was identified; a system of tests and a system for assessing different levels of preparedness and competitive activity in sports games were determined.

During the study, theoretical methods were used: analysis and generalization of scientific and methodological literature, general scientific methods of the theoretical level and the method of studying documentary sources.

The scientific novelty of the work lies in the development of a comprehensive control of preparedness at different stages of long-term training in team sports games aimed at the effectiveness of management of training and competitive activities.

The practical significance of the results obtained lies in the application of informative criteria and tests in the process of controlling players of different ages, preparedness at the stages of long-term improvement.

Keywords: sports games, concept, control, evaluation criteria, athletes' preparedness.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 СУЧАСНИЙ СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ КОНТРОЛЮ У КОМАНДНИХ СПОРТИВНИХ ІГРАХ.....	10
1.1. Сучасні світові тенденції розвитку командних спортивних ігор.....	10
1.2. Система тестів підготовленості спортсменів в контролі у спортивних іграх.....	13
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	23
2.1. Методи дослідження.....	23
2.1.1. Метод теоретичного аналізу та узагальнення літературних джерел.....	23
2.1.2. Вивчення документальних матеріалів.....	24
2.2. Організація дослідження.....	25
РОЗДІЛ 3 ОБҐРУНТУВАННЯ ПІДХОДУ ТА КОНЦЕПЦІЇ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ В ПРОЦЕСІ БАГАТОРІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У КОМАНДНИХ СПОРТИВНИХ ІГРАХ.....	26
3.1 Обґрунтування підходу до формування системи контролю в командних спортивних іграх.....	26
3.2 Концепція формування системи контролю в процесі багаторічного вдосконалення.....	30
3.3 Структура знань про контроль з позиції системного підходу.....	33
Висновки до розділу 3.....	39
РОЗДІЛ 4 РОЗРОБКА СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ У КОМАНДНИХ СПОРТИВНИХ ІГРАХ.....	40

4.1 Обґрунтування комплексної системи контролю у командних видах спорту в процесі багаторічного удосконалення.....	40
4.2 Батарей тестів для оцінки підготовленості спортсменів в командних спортивних іграх.....	44
4.3 Оцінювання підготовленості спортсменів в командних спортивних іграх.....	53
Висновки до розділу 4.....	57
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60
ДОДАТКИ.....	67

ВСТУП

Актуальність дослідження. Останніми роками спостерігається тенденція до підвищення популярності спортивних ігор і, в більшому ступені, командних ігрових видів спорту (Mandoni, 2020; Защук & Мельничук, 2006; Безмилов, 2010; Гунченко, 2019). Позитивна динаміка популярності командних спортивних ігор потребує оновлення знань у теорії і методиці підготовки спортсменів, сучасних досліджень з урахуванням тенденцій, притаманних спорту XXI ст. та спортивним іграм зокрема (Stula, 1995; Štrumbelj, 2013; Костюкевич, 2014, 2017; Івченко, 2019).

Сучасних тенденцій у системі підготовки у командних спортивних іграх присвячені вирішенню таких проблем, як: управління підготовкою (Романенко, 2005; Платонов, 2015; Сергієнко, 2001; Erčulj, 2008); оцінювання, моделювання та прогнозування, відбір та орієнтація (Бубэ, Фек, Штюблер & Трогш, 1968; Заціорський, 1978; Шинкарук, 2011).

Однак, не зважаючи на велику кількість наукових публікацій останнього десятиріччя з вирішення актуальних питань спортивних ігор, контроль, який, за визначенням (Платонова, 2015), є важливим інструментом планування та управління процесом підготовки.

У зв'язку із зазначеним вище актуальними є теоретична систематизація науково-методичних та документальних знань про контроль у командних спортивних іграх.

Дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри олімпійського та професійного спорту Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» та інтегрується в загальну проблематику оптимізації тренувального процесу у спорті вищих досягнень.

Мета дослідження - на основі теоретичного аналізу сформуванати систему знань щодо контролю в командних спортивних іграх для оптимізації управління тренувального процесу.

Об'єкт дослідження - управління підготовкою та контроль підготовленості спортсменів в командних спортивних іграх

Предмет дослідження - система контролю в процесі багаторічного вдосконалення підготовки спортсменів у командних спортивних іграх.

Для досягнення поставленої мети були визначені наступні **завдання дослідження**:

1. Узагальнити вітчизняний та світовий досвід організації контролю в спорті, що спеціалізуються у ігрових видах спорту.
2. Обґрунтувати підхід та виявити концепцію формування системи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення.
3. Визначити систему тестів та систему оцінювання різних рівнів підготовленості та змагальної діяльності у спортивних іграх.

Методи дослідження. У ході дослідження було використано теоретичні методи: аналіз та узагальнення наукової і методичної літератури, загально-наукові методи теоретичного рівня та метод вивчення документальних джерел.

Наукова новизна роботи полягала в розробці комплексного контролю підготовленості на різних етапах багаторічної підготовки у командних спортивних ігор спрямованого на ефективність управління тренувальної та змагальної діяльності.

Практичне значення отриманих результатів полягає у застосуванні інформативних критеріїв і тестів в процесі контролю гравців різного віку, підготовленості на етапах багаторічного вдосконалення.

Апробація результатів магістерської роботи. За результатами кваліфікаційного дослідження взята участь та виступ у III Всеукраїнської наукової конференції «Педагогіка й сучасні аспекти фізичного виховання» за обсягом часу 12 годин/0,4 кредити (ECTS), сертифікат № 2025/029 (додаток А), яка проходила у Донбаській державній машинобудівній академії та опубліковано тези у збірнику матеріалів конференції на тему «Формування сучасної системи контролю у командних спортивних іграх»

(Міненко К. «Формування сучасної системи контролю у командних спортивних іграх». *Педагогіка й сучасні аспекти фізичного виховання* : матеріали III Всеукраїнської наукової конференції (13–14 листопада 2025) / за заг. ред. С. О. Черненка. – Тернопіль–Краматорськ : ДДМА, 2025. С. 107 – 111. URL: <http://www.dgma.donetsk.ua/2020120306naukova-robotata-mizhnarodna-diyalnist.html>).

Структура роботи. Представлена кваліфікаційна робота складається зі вступу, 4-х розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури і додатків.

Робота викладена на 67 сторінках, має 10 таблиць, 7 рисунків, додатки. У списку використаної літератури 65 літературних джерел, використані при виконанні кваліфікаційної роботи.

РОЗДІЛ 1

СУЧАСНИЙ СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ КОНТРОЛЮ У КОМАНДНИХ СПОРТИВНИХ ІГРАХ

1.1. Сучасні світові тенденції розвитку командних спортивних ігор

Останнім часом з'явилася досить велика кількість робіт, в яких оцінюється стан сучасного спорту. Їх аналіз дозволяє виявити наступні основні тенденції у розвитку спорту, що спостерігаються в останнє десятиріччя (Защук, 2006; Сушко, 2017, с. 441).

Першою тенденцією виявлено значне зростання спортивних досягнень. Це пов'язано з такими факторами:

- із впровадженням нових методів тренування, які відрізняються більшою ефективністю; будь-які зміни в методиці тренування спрямовані насамперед на поліпшення спортивних результатів;
- зі зміною умов проведення змагань, удосконаленням інвентарю, обладнання, спортивного екіпірування;
- зі значним збільшенням обсягів тренувальної роботи (за останні тридцять років – більш ніж удвічі);
- з використанням нових прийомів підвищення працездатності (психологічної та фізіологічної спрямованості), створенням нових фармакологічних засобів відновлення спортсменів; загальновідомо, що поняття «спортивне змагання» крім змагальної діяльності самих спортсменів охоплює співучасть у змаганні, конкуренцію зацікавлених осіб (тренерів, представників спортивної науки тощо). Це сприяє інтенсифікації наукових розробок, пов'язаних зі створенням нових засобів відновлення, засобів підвищення ефективності тренувального процесу;

- з економічними стимулами змагань. Призовий фонд багатьох змагань різко зріс – в основному, завдяки залученням недержавних асигнувань, спонсорських коштів, реклами тощо (Дорошенко, 2008).

Командні спортивні ігри в системі олімпійського та професійного спорту користуються особливою популярністю. Це обумовлено наступними факторами: соціалізацією спортивних ігор в сучасному суспільстві, комерціалізацією змагань міжнародного та національного рівня, видовищністю і ефективністю виконання ігрових прийомів провідними спортсменами. Внаслідок цього в спортивних іграх постійно підвищується рівень конкуренції на рівні національних збірних і провідних клубних команд. Наукові дослідження та змагальна практика свідчать, що найбільших успіхів домагаються команди, які, по-перше, мають сучасну матеріально-технічну базу та фінансове забезпечення, по-друге, укомплектовані спортсменами високого класу, по-третє, з науково-обґрунтованим управлінням тренувальним і змагальним процесами (Дорошенко, 2010).

Щодо різкого омолодження спорту, серед фахівців сформувались два табори прихильників антагонічних думок: одні вважають, що рання спеціалізація у подальшій кар'єрі спортсмена сприяє подовженню етапу максимальної реалізації індивідуальних можливостей; інші – що рівень спортивних досягнень у сучасному спорті вимагає спеціалізованої адаптації юного спортсмена і залишає мало можливостей для загального і всебічного гармонійного розвитку організму дитини. Безумовно, грамотний підхід кваліфікованих тренерів до підготовки юних спортсменів може нівелювати невиправданий травматизм, але психологічне навантаження, біологічні види стимуляції, способи матеріальної спокуси не можуть сприятливо впливати на несформовану особистість (Сушко, 2017, с. 48).

Вищеперераховані тенденції, характерні для командних спортивних ігор, вимагають від фахівців і науковців постійного пошуку оптимальної інтерпретації сучасних напрямків розвитку цих видів спорту.

Розуміння перелічених тенденцій розвитку командних спортивних ігор визначило напрями досліджень, які протягом останніх десятиліть проводяться у сфері олімпійського спорту та командних спортивних ігор безпосередньо.

Зокрема, виконана велика кількість робіт, які присвячені вирішенню методологічних, теоретичних, методичних і практичних проблем удосконалення багаторічної підготовки і змагальної діяльності спортсменів (Платонов, 2015; І. Максименко, 2000); періодизації процесу багаторічної підготовки (Т. Вотра, 2003); реалізації функціональних резервів, управління тренувальними навантаженнями і вдосконалення техніко-тактичних дій (Булатова, Линець & Платонов, 2008); контролю та управлінню підготовкою команд високої кваліфікації (Лісенчук & Тищенко, 2019); оцінки, моделювання та прогнозування (Сушко, 2017, с. 48; Циганок, 2013); відбору та орієнтації й комплексній оцінці при відборі дітей до занять спортивними іграми (Безмилов, 2010; Шинкарук, 2011; Артеменко, 2011).

Аналіз вищеперерахованих робіт засвідчив, що всі вони тією чи іншою мірою торкалися оцінки різних видів підготовленості спортсменів під впливом різних тренувальних або змагальних навантажень на різних етапах багаторічної підготовленості.

У роботі (Сушко, 2017, с.48) було науково обґрунтовано теоретичну модель розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень, яка ґрунтується на базових принципах загальної теорії спорту та системи підготовки спортсменів, а саме: - на принципах організації та управління багаторічною підготовкою та змагальною діяльністю висококваліфікованих спортсменів; - на раціональному поєднанні в єдиний комплекс засад багаторічної підготовки і змагальної діяльності висококваліфікованих спортсменів з чинниками позатренувального, позазмагального характеру та навколишнього середовища; - на необхідності оперативної корекції підготовки висококваліфікованих спортсменів у макроциклі з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих

досягнень, що призводить до формування модернізованих технологій практичної реалізації спортивної майстерності в змагальній діяльності.

1.2. Система тестів підготовленості спортсменів в контролі у спортивних іграх

Необхідність комплексного контролю різнобічної підготовки юних спортсменів неодноразово підкреслювалася багатьма вченими. Підходи до вирішення цієї важливої проблеми в плані вибору контрольних вправ і вимірювань можна вважати досить усталеними. Створена струнка математична теорія тестів, визначено набір критеріїв, за якими повинні перевірятися вибрані для контролю показники (рис. 1.2.1, 1.2.2). З іншого боку, підходи до нормування рівнів підготовленості юних спортсменів залежно від біологічного віку та кваліфікації останнім часом серйозно переглядаються. Вибір контрольних вправ, як правило, відбувається на основі статистичного обґрунтування, без урахування думки тренерів-практиків.

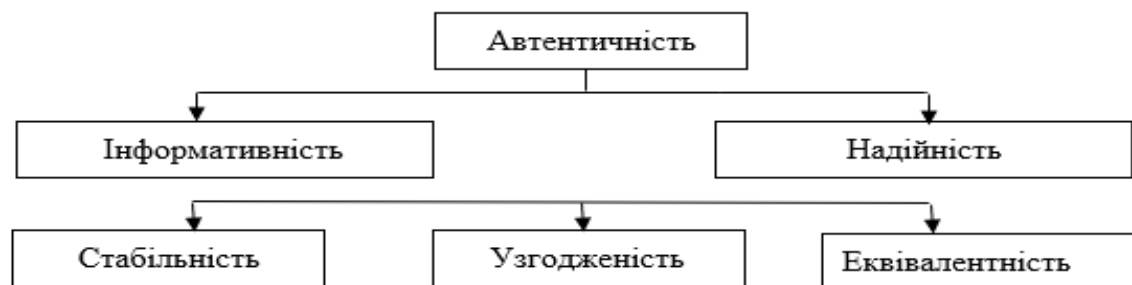

Рис. 1.2.1 Загальні вимоги до тесту (Годік, 1995)

Контрольні тести є основним інструментом контролю, а вимоги до прийому рухових вправ (автентичність, інформативність, надійність, стабільність, узгодженість еквівалентність) є важливим методом науково-методичного забезпечення, тому що з їх допомогою можна виявити: рівень

фізичної працездатності, рухових і психічних якостей; динаміку спортивних результатів у ході підготовки, зокрема і багаторічної; ступінь володіння технічними прийомами, їхня стабільність, ефективність; недоліки в системі планування навантажень; недоліки і переваги засобів та методів, що застосовуються при навчанні та тренуванні.

Рис. 1.2.2 Класифікація тестової інформативності (Заціорський, 1978)

Тестування – метод дослідження, що використовує тести. Процес тестування може бути поділений на три етапи:

- 1) вибір тесту (визначається метою тестування і ступенем вірогідності та надійності тесту);
- 2) проведення тестування (визначається інструкцією до тесту);
- 3) інтерпретація результатів (визначається системою теоретичних припущень щодо предмета тестування).

Тестування – цілеспрямоване, однакове для всіх випробовуваних обстеження, що проводиться у суворо контрольованих умовах та дозволяє об'єктивно вимірювати досліджувані характеристики педагогічного процесу. Від інших способів обстеження тестування відрізняється точністю, простотою, доступністю, можливістю автоматизації.

Рухова активність баскетболістів характеризується комплексним проявом фізичних можливостей, у зв'язку з цим при розробці і використанні

контрольних іспитів необхідно суворо дотримуватися основних вимог теорії тестів:

1. Можливість точного математичного вираження виконання тесту і достатність одержуваних результатів для статистичної обробки.
2. Стандартність, незмінність умов виконання.
3. Наближення умов виконання тестів до ігрових, аж до моделювання конкретної ситуації і режимів ігрової діяльності.
4. Адекватність тесту поставленій задачі, достатній кореляційний зв'язок показників тесту з відповідними ігровими показниками.
5. Забезпечення умов максимального прояву можливостей гравця.
6. Абсолютно суворе, формальне суддівство, гранична точність оцінок.
7. Детальний аналіз підсумків виконання тестів.

Однією з основних вимог теорії тестів є надійність отриманих результатів, тобто визначення відновлюваності у повторних дослідженнях результатів попередніх вимірів. Для оцінки надійності тесту застосовують кілька методів:

а) метод повторного тестування: виміри проводять двічі і порівнюють результати цих вимірів;

б) метод рівнобіжних проб: той самий показник вимірюється двома різними методами; порівняння результатів рівнозначних проб характеризує коефіцієнт еквівалентності;

в) визначення внутрішньої узгодженості тесту: цей показник вимірюють десятки разів, усі виміри поділяють на 2 частини – парні і непарні. Зіставлення результатів цих 2-х частин характеризує коефіцієнт внутрішньої узгодженості тесту.

Крім надійності, тест характеризується показністю (дійсністю, інформативністю), тобто наскільки використовуваний тест вимірює саме те, що, за припущенням дослідника, він повинен виміряти (наприклад, швидкість, швидкісну витривалість, рівень технічної підготовленості й ін.). говорячи про показність тесту, необхідно враховувати, до якої сукупності це належить (новачків, спортсменів I розряду, майстрів спорту).

Головне тут – дотримання принципу «достовірної розумної достатності» при формуванні програм і кількості тестів (кількість обстежень) із використанням деяких оновлених чи нетрадиційних підходів: а) усіляке наближення до ситуацій і параметрів, які є характерними для змагальної діяльності в баскетболі, але перевищують їх за складністю і труднощами;

б) висування обов'язкових вимог до гравця з погляду вибору раціональних індивідуалізованих режимів і саморегулювання;

в) вибір структур і режимів низки тестів у формі різнобічного колового тренування;

г) приділення особливої уваги гравцям з морфологічною й іншою неординарністю.

За результатами аналізу науково-методичної літератури авторами (Яцковський & Мельник, 2019) відібрані наступні тести для визначення рівня спеціальної фізичної підготовленості кваліфікованих спортсменів у баскетболі 3×3: стрибок у довжину з місця з двох ніг, адаптований човниковий біг, кистьова динамометрія, максимальна кількість стрибків через лаву за 30 с., човниковий біг 10 по 20 м. Для визначення рівня технічної підготовленості обрані наступні випробування: передача м'яча на точність у русі, передача м'яча у стіну за 30 с., ведення «2 квадрати (10×10м)», кидки з дальньої та середньої дистанції (кількість влучань), штрафні кидки (кількість влучань), комплексний тест, передача м'яча на точність з місця.

Педагогічний контроль спеціальної фізичної підготовленості повинен стати невід'ємною складовою контрольного процесу. Однак необхідно враховувати чутливі періоди розвитку рухових якостей у дітей різного віку.

Ряд авторів вивчали критерії оцінки підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх. З погляду теорії спорту успішність спортивної діяльності ототожнюється з поняттям результативність. Спортивний результат – кількісний або якісний рівень показників, залежно від особливостей виду спорту виражений: перемогою у змаганнях; одиницями виміру часу, простору і маси; числом набраних спортсменом балів при оцінці суддів; кількістю

набраних очок та ін., які є критеріями суддівства. Однак такий підхід дозволяє дуже вузько оцінювати діяльність спортсмена. Відзначено, що спортивний результат, з одного боку, є головним підсумком тренування спортсмена, а з іншого – далеко не завжди відображає реальну якість і ефективність тренувального процесу. Як критерій успішності результат може виступати у порівнянні з розрядними коефіцієнтами, з результатами інших спортсменів, з динамікою виступів спортсмена за певний проміжок часу. Результат сам по собі ще не повністю характеризує успішність спортивної діяльності, що вимагає необхідності розгляду його в сукупності з іншими критеріями (Родіонов, & Воронова, 1989).

Зовнішню, об'єктивну оцінку склали дев'ять показників: спортивний розряд, звання; спортивний стаж; краще зайняте місце з урахуванням рангу змагань; рейтинг в країні; перспективність (спортивний статус) чи є спортсмен членом збірної команди, чи входить до основного складу національної команди; кількість змагань за рік; найвищий ранг змагань і зайняте місце.

Показники ігрової підготовленості, вибрані для оцінки ефективності розвитку ігрових здібностей, відповідають вимогам технічної підготовленості баскетболістів у віці 10 – 12 років на етапі початкової підготовки. Експерти відзначали ті показники, які відображають кількість кидків м'яча по кільцю під час гри, які баскетболіст виконував в умовах, типових для атаки кільця з ближньої та середньої дистанції. Кидки м'яча по кільцю баскетболістом в ситуаціях, коли його партнер знаходиться в кращій позиції, і він може виконати йому передачу, визначалися як втрата м'яча. Цей показник також відображає рівень ігрового мислення, що вважається важливим для баскетболістів на всіх етапах багаторічної підготовки (Заціорський, 1978).

Такі особистісні характеристики баскетболістів як мислення вербально логічне, рівень інтелектуального розвитку, особистісна тривожність, цілеспрямованість, рішучість, сміливість, швидкість переробки інформації в зорово-руховій системі, ефективність і точність роботи уваги, фізичної

агресивності складають показники, використання яких забезпечує можливість визначення серед спортсменів найбільш перспективних .

Інформативним критерієм ефективності змагальної діяльності гравців є оцінка якості виконання ними техніко-тактичних дій. З огляду на це, всі техніко-тактичні дії розглядаються з урахуванням якості їх виконання як «ефективні» (безпосередньо призвели до виграшу розіграшу, сприяли розгортанню вдалих атакуювальних дій своєї команди тощо), «позитивні» (виконані неточно, але м'яч залишився в грі), «неефективні» (безпосередньо призвели до програшу розіграшу своєї команди).

До критеріїв технічної майстерності в баскетболі віднесено:

- точність і ефективність виконання зазначених прийомів;
- стабільність виконання прийомів при впливі фактів, що збивають (значній втомі, психологічній напрузі, важких зовнішніх умовах і т. ін.);
- вільне володіння оптимальним обсягом прийомів і способів для повноцінного виконання заданих ігрових функцій у поєднанні з двома трьома прийомами нападу і захисту;
- надійність виконання прийомів, яка визначається високою точністю і ефективністю протягом змагань без істотних негативних відхилень;
- вміння управляти фазами технічного прийому залежно від конкретних варіантів протидії суперника (Корягін, Блавт, & Гребінка, 2016).

При контролі технічної підготовленості оцінюють:

- обсяг техніки (загальна кількість технічних прийомів, дій, освоєних і використовуваних спортсменом в тренувальних заняттях і змаганнях);
- різнобічність технічної підготовленості (виявлення різноманітності рухових дій, освоєних і успішно використовуваних в тренуванні і на змаганнях);
- стійкість до факторів, що збивають (по стабільності основних динамічних і кінематичних характеристик рухів в умовах дії факторів, що збивають) фізичного (стомлення, кліматичні умови та ін.) і психічного

характеру (напруженість змагальної діяльності, поведінка вболівальників та ін.);

– ступінь реалізації обсягу техніки в змагальній обстановці (визначається як відношення тренувального обсягу до змагального);

– ефективність технічної підготовленості: абсолютну (засновану на зіставленні техніки спортсменів з еталонними параметрами), порівняльну (яка передбачає зіставлення техніки спортсменів різної кваліфікації), реалізаційну (засновану на виявленні ступеня реалізації рухового потенціалу у змагальних умовах).

Розробка цілісної сучасної методики етапного контролю підготовленості юних спортсменів – актуальне завдання, яке постійно вимагає свого рішення. При цьому в якості відправних орієнтирів можуть бути прийняті наступні положення:

- специфіка баскетболу висуває підвищені вимоги до морфологічної, функціональної, технічної, швидкісної, швидкісно-силової та спеціальної підготовленості тих, хто займається, а також до якості гнучкості, спритності і спеціальної витривалості;

- в літературі є достатньо рекомендацій з використання тих чи інших тестів і вимірювань у контролі підготовленості баскетболістів; при виборі та метрологічній перевірці контрольних показників для юних баскетболістів слід ретельно проаналізувати рекомендоване коло тестів і найбільш результативні взяти за основу;

- вибір тестів для проведення контрольних випробувань повинен здійснюватися шляхом встановлення найбільш прийнятних для тренерів–практиків;

- для розробки контрольних нормативів для різних сторін підготовленості юних баскетболістів слід використовувати метод еталонного розрахунку, запропонований у відділі теорії та методики дитячого та юнацького спорту (Івченко, 2019).

Вважається, що одним з основних завдань контролю є раціональний підбір тестів або контрольних випробувань (Годік, 1995), що проводяться за допомогою контрольних вправ чи тестів, до яких пред'являються певні вимоги. У загальному вигляді вимоги до засобів морфофункціональної і педагогічної оцінки можна умовно розділити на методичні та метрологічні. Для відповідності методичним вимогам тести повинні:

- об'єктивно відображати оцінювані якості та здібності;
- бути зрозумілими для зацікавлених осіб (спортсмен, тренер);
- не вносити додатковий дискомфорт у тренувальний або змагальний процес, викликаючи несприятливі реакції психіки і функціональних систем;
- всебічно оцінювати і реакцію спортсмена на тренувальні впливи, і його підготовленість відповідно до даних про структуру.

До метрологічних вимог відносять:

- надійність і інформативність, наявність системи оцінок, стандартність процедури і умов тестування (Сергієнко, 2015).
- визначення мети застосування будь-якого тесту і зазначення виду контролю.

Сучасний рівень розвитку баскетболу вимагає точного і об'єктивного знання рівня розвитку фізичних якостей спортсменів, що зумовлює необхідність розробки методів об'єктивного моніторингу фізичних, та й не тільки, якостей баскетболістів. Для цього необхідні наукові розробки з використанням автоматизованих методик, що дозволяють контролювати стан показників рівня.

На сьогодні найбільш часто пропонується використовувати «стрибкові» тести – вистрибування вгору (з вимірювальної стрічкою і без неї). Методична особливість цього тесту полягає в тому, що випробовуваний після вистрибування повинен приземлятися в квадрат розмірами 40x40 см, що ускладнює виконання тесту.

Цей спосіб має істотний недолік, пов'язаний з інерційною властивістю стрічки під час стрибка (Корягін, Блавт & Гребінка, 2016). Цим же тестом

вимірюється і стрибкова витривалість: виконується серія стрибків з інтервалом у 3 секунди. Кількісна оцінка тесту здійснюється шляхом ергонометричного аналізу, що дозволяє отримати ряд показників, що характеризують стрибкову витривалість: кількість стрибків, що виконуються з максимальною висотою. Складність цього тесту полягає в необхідності суворо стандартизувати еталонне положення стоячи – стійка особою до дошки з максимально піднятими руками, а також положення присівши (кут в колінному суглобі повинен становити 90 градусів), яке можливо стандартизувати тільки з використанням електрогоніометра. Саме це послужило підставою для створення автоматизованої системи моніторингу висоти вистрибування.

Висновки по 1 розділу

1. Аналіз науково-методичної літератури та інших джерел дозволив визначити, що одним із шляхів оптимізації управління процесом багаторічної підготовки є формування цілісної системи знань щодо контролю в командних спортивних іграх, яка передбачає такі складові: основні положення, що становлять підґрунтя знань про систему контролю і механізм її практичної реалізації в процесі підготовки спортсменів в ігрових видах спорту; підхід та концепція формування системи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення; система критеріїв, тестів та системи оцінки.
2. В ході аналізу наукових праць виявлено, що характерними ознаками, які повинні підпадати під контроль у командних спортивних іграх, з урахуванням вікових відмінностей й залежно від ігрового амплуа, є: показники техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності; рухова діяльність протягом гри (кількість переміщень, стрибків, прискорень та ін.); рівень технічної, фізичної (загальної та спеціальної), тактичної, теоретичної, психологічної видів підготовленості.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою дослідження є фундаментальні наукові положення щодо цінностей спорту (Л. П. Матвеев, М. М. Булатова), принципів системи підготовки спортсменів (М. Г. Озолін, В. Н. Платонов), відбору, орієнтації, керування й контролю у системі багаторічної підготовки спортсменів (В. Н. Платонов, В. М. Костюкевич, Сергієнко Л. П.), загальної концепції теоретичної підготовки в спорті (М. П. Пітин).

2.1. Методи дослідження

З метою вивчення науково-методичне обґрунтування теоретичної підготовки у циклічних видах спорту, виявлення проблем і постановки завдань дослідження були використані теоретичні методи: аналіз та узагальнення наукової і методичної літератури, загально-наукові методи теоретичного рівня.

2.1.1. Метод теоретичного аналізу та узагальнення літературних джерел

Методи теоретичного рівня дослідження: аналіз, порівняння, індукція, дедукція, систематизація та узагальнення даних наукової та методичної літератури й інформації мережі Інтернет з питання теоретичної підготовки спортсменів у системі багаторічного вдосконалення. Застосування методів теоретичного аналізу, порівняння, індукції, дедукції, систематизації та узагальнення даних науково-методичної літератури уможливорює вивчення

сучасних уявлень про систему підготовки спортсменів та виявлення основних напрямків пошуку нових шляхів удосконалення спортивної підготовки.

Зроблений аналіз наукових даних з питань контролю у командних спортивних іграх свідчить про те, що великий масив наукових знань не об'єднаний у цілісну систему, в якій органічно взаємопов'язані контроль з етапами багаторічної підготовки; періодами річного циклу; рівнем кваліфікації, віковими особливостями спортсменів; ігровими амплуа та соціальним статусом в команді.

2.1.2. Вивчення документальних матеріалів

Аналіз наукової літератури, нормативно-правових документів, дозволили обґрунтувати підхід до розробки системи комплексного контролю спортсменів в ігрових видах спорту. З метою встановлення теоретичного аналізу системи знань щодо контролю в командних спортивних іграх та оптимізації управління тренувального процесу було здійснено аналіз навчальних програм для дитячо-юнацьких спортивних шкіл з командних ігрових видів спорту [3, 4, 12, 53].

При обґрунтуванні основних положень системи контролю ми визначили, що у більшості секцій та ДЮСШ юні гравці не мають необхідних умов для проведення контролю: - відсутні якісні програми тестування; - відсутні комп'ютерні пристрої для фіксації показників; - тренери отримують недостатньо інформації про стан спортсменів; - відсутнє різноманітне обладнання для наукового забезпечення контролю різних сторін підготовленості та впливу навантаження на організм спортсменів (Шинкарук, 2018, с. 47). Водночас, відсутність належної матеріально-технічної бази для організації заходів контролю у вітчизняних ДЮСШ, які спеціалізуються в командних спортивних іграх, не дозволяє проводити необхідне тестування, що

негативно впливає на підготовку українського резерву (Шинкарук, 2011; Шинкарук, 2018, с. 178; Шинкарук, с. 47). Таким чином, це свідчить про необхідність додаткових досліджень у напрямку методичного та організаційного характеру у системі контролю в командних спортивних іграх.

У вивченні літературних джерел увагу приділяли науковим роботам останніх років. Загалом було вивчено 65 літературних джерел, із них 7 – іноземними мовами.

2.2. Організація дослідження

Дослідження проведено двома етапами від 2024 до 2026 року.

На першому етапі (2024) здійснено пошук, а також вивчення наукової та методичної літератури з подальшим вивченням і аналізом стану вітчизняного та світового досвіду щодо організації контролю в спорті та спортсменів різних спеціалізацій у ігрових видах спорту.

Другий етап дослідження умовно поділено на два періоди (1 січня 2025 до 30 серпня і з 1 вересня до 27 листопада 2025 навчального року). На цьому етапі обґрунтовано підходи та виявлено концепції формування системи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення. Визначено батарею тестів та оцінювання різних рівнів підготовленості та змагальної діяльності у спортивних іграх. Опубліковано наукова стаття, оформлено текст магістерської роботи.

РОЗДІЛ 3

ОБҐРУНТУВАННЯ ПІДХОДУ ТА КОНЦЕПЦІЇ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ В ПРОЦЕСІ БАГАТОРІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У КОМАНДНИХ СПОРТИВНИХ ІГРАХ

3.1. Обґрунтування підходу до формування системи контролю в командних спортивних іграх

Важливою ланкою управління підготовкою спортсменів є система комплексного контролю, завдяки якій можна оцінити ефективність обраної спрямованості тренувального процесу. Комплексний контроль включає педагогічні, психологічні і медико-біологічні показники і передбачає ряд організаційних і методичних прийомів, спрямованих на виявлення сильних і слабких сторін у підготовці спортсменів. Як об'єкти контролю фахівці виділяють такі параметри, як ефективність змагальної діяльності, рівень розвитку рухових якостей, техніко-тактичної майстерності, психічної та інтегральної підготовленості; показники навантаження окремих вправ, тренувальних занять, мікро-, мезо- і макроциклів і т. д.; можливості окремих функціональних систем і механізмів, що забезпечують ефективну змагальну діяльність; реакцію організму на тренувальні навантаження, особливості протікання процесів втоми і відновлення (Платонов, 2013).

Результативність виступу спортивної команди на змаганнях обумовлена чинниками, які суттєво впливають на кінцевий результат гри: рівень розвитку фізичних кондицій, технічна майстерність, тактичне мислення, готовність суперників до спортивної боротьби, управлінські та контролюючі рішення тренера в процесі керівництва командою. Якісні, професійні дії тренера впливають на результат у змаганнях, особливо при відносній рівності зазначених показників своєї і команди суперника .

Управління процесом спортивного тренування в дитячо-юнацькому спорті передбачає наявність інформації про тренувальні впливи, аналіз яких дозволяє вносити відповідні корективи у зміст та інтенсивність тренувального процесу, що буде сприяти збереженню фізичного та психічного здоров'я юних спортсменів, дозволить запобігти форсуванню тренувального процесу. Використання методів управління командою, з урахуванням більш детальної інформації про кожного гравця, дозволить тренеру застосовувати індивідуальний та диференційований підходи при вирішенні тих чи інших завдань навчально-тренувального процесу, спрогнозувати перспективність та функціональні обов'язки (ігрові амплуа; гравець основного складу-запасний гравець) гравців у команді тощо.

Визначено, що недоліком сучасної системи контролю у дитячо-юнацькому спорті в командних спортивних іграх, й зокрема в баскетболі, є відсутність єдиних підходів до комплексної оцінки підготовленості баскетболістів, який не дозволяє порівнювати результати, отримані різними авторами в рамках даного виду спорту (Базилевський & Глазирін, 2011).

Враховуючи складну структуру спортивної підготовленості в командних ігрових видах спорту, фахівці наголошують на створенні єдиного системного підходу до розробки контролю в баскетболі, який повинен ґрунтуватися на засадах всебічного вивчення особистості та організму спортсмена за педагогічними, психологічними і медико-біологічними показниками, змагальної діяльності та тренувального процесу (Базилевський & Глазирін, 2011).

Особливою умовою системи контролю є те, що в дитячо-юнацькому спорті контроль повинен бути спрямований не на змагальний результат, а на приріст рівня підготовленості спортсменів. Тобто мати більш визначальний характер, на відміну від спорту вищих досягнень, де контроль більше спрямовано для визначення можливостей спортсменів при формуванні складу команди та контроль як супровідний захід, спрямований на визначення показників функціональних можливостей, фізичного здоров'я, психічного

стану, техніко-тактичної та інтегральної підготовленості збірних команд країни та клубних команд.

При обґрунтуванні підходу до розробки системи комплексного контролю фахівці визначають на такі підходи:

- системний підхід, який передбачає багаторівневе і багатопланове вивчення процесу контролю в баскетболі, в процесі якого формується декілька моделей, що відображають контроль в різних зрізах і рівнях;

- комплексний підхід дозволяє аналізувати, створювати і оптимізувати функціонування систем контролю баскетболістів, що мають ознаки комплексів або тенденцію до перетворення в комплекси.

- індивідуальний підхід, в основі якого урахування конкретних індивідуальних особливостей баскетболіста (темпераменту і характеру, здібностей і схильностей, мотивів і інтересів тощо), які значною мірою впливають на їх поведінку в різних змагальних та тренувальних ситуаціях.

Тренер у процесі контролю здійснює гнучке використання різних засобів та методів, тестів для досягнення оптимальних результатів;

- диференційований підхід полягає в розподілі спортсменів на групи за різними ознаками та застосування до цих груп засобів та методів підготовки, контролю, адекватних типологічним властивостям тих, хто займається;

- особистісно-діяльнісний підхід, в основі якого враховується активна, творча змагальна та тренувальна діяльність баскетболіста з його особистісними індивідуальними психологічними особливостями, здібностями, інтересами і потребами.

Розгляд комплексного контролю як системи означає розгляд його тільки в певному відношенні, в тому відношенні, в якому комплексний контроль виступає як система. Це дозволяє отримати системні знання – тобто результат пізнання комплексного контролю не в цілому, а певного «зрізу» з нього, виробленого відповідно до системних характеристик об'єкта (рис. 3.1.1)

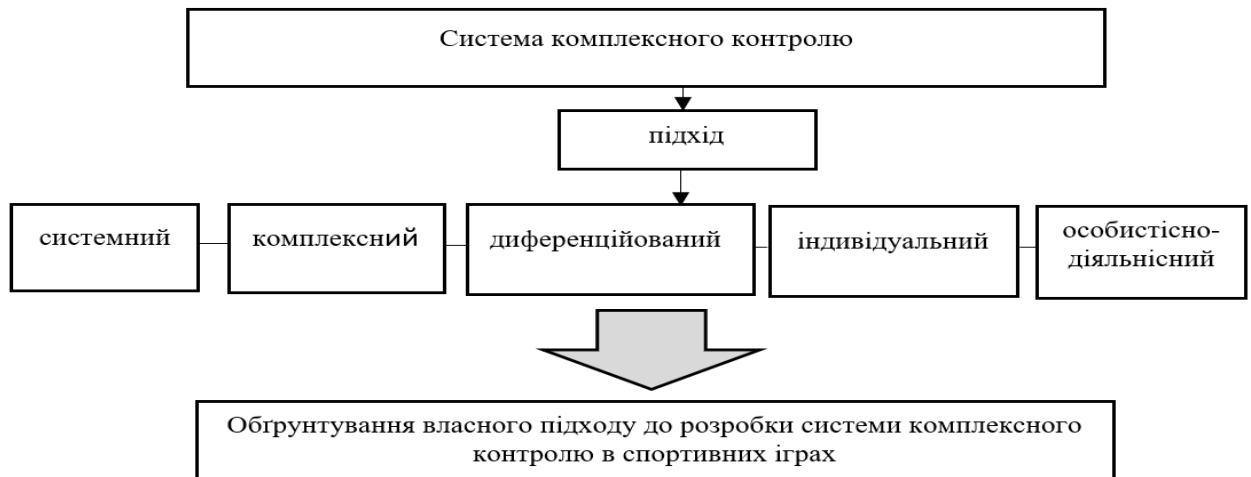

Рис. 3.1.1 Базис для обґрунтування підходу до розробки системи комплексного контролю в спортивних іграх

Комплексний підхід до контролю виконує одночасно декілька функцій:

1) орієнтує побудову системи контролю в цілісний управлінський механізм;

2) сприяє всебічній оцінці спортсменів або процесу (тренувального та змагального), який є результатом комплексного вирішення завдань контролю,

3) сприяє підвищенню ефективності процесу підготовки спортсменів на всіх етапах спортивного вдосконалення шляхом здійснення єдності і взаємодії взаємозв'язку всіх напрямків комплексного контролю, їх певного співвідношення і підпорядкування;

4) сприяє ефективності роботи тренера: одночасне вирішення не однієї, а кількох завдань контролю, природно, підвищує результативність його роботи.

Таким чином, розроблено підхід до розробки системи комплексного контролю, підґрунтям якого виступають положення системного, комплексного, особистісно-діяльнісного та індивідуального підходів.

3.2. Концепція формування системи контролю в процесі багаторічного вдосконалення

Наукові дослідження та змагальна практика свідчать, що найбільших успіхів досягають команди, які, по-перше, мають сучасну матеріально-технічну базу та фінансове забезпечення, по-друге, до складу входять спортсмени високого класу, по-третє, здійснюють свою діяльність на підґрунті науково-обґрунтованого управління тренувальним і змагальним процесами (Ніколаєнко, 2014).

У світовій практиці розробки концепцій розв'язання важливих соціальних завдань традиційно прийнято розпочинати з виявлення вихідного стану системи, яка потребує вдосконалення.

В олімпійських видах спортивних ігор (футбол, баскетбол, волейбол, гандбол та ін.), то тут спостерігається чіткий розподіл значимості та спрямованості контролю. Якщо в дитячо-юнацькому спорті контроль більш спрямовано на визначення видів підготовленості спортсменів, то в спорті вищих досягнень контроль більш спрямовано для визначення можливостей спортсменів при формуванні складу команди та контроль, як супровідний захід, спрямований на визначення показників функціональних можливостей, фізичного здоров'я, психічного стану, техніко-тактичної та інтегральної підготовленості збірних команд країни та клубних команд.

Відсутність належної матеріально-технічної бази для організації заходів контролю у вітчизняних дитячо-юнацьких ДЮСШ, які спеціалізуються у командних спортивних іграх, є однією з головних проблем підготовки українського резерву. Так, у більшості національних секцій та ДЮСШ юні гравці не мають необхідних умов для занять: відсутні якісні програми тестування, комп'ютерні пристрої для фіксації показників; тренери отримують недостатньо інформації щодо стану спортсменів. Окремо слід відзначити відсутність різноманітного обладнання для наукового забезпечення контролю

різних видів підготовленості та впливу навантаження на організм спортсменів. Такий стан речей є наслідком недостатнього державного фінансування.

У зв'язку з цим особливої значущості набуває пошук інноваційних підходів, а також використання зарубіжного та вітчизняного досвіду з метою вдосконалення системи контролю у командних спортивних іграх.

Відомий фахівець (Мітова, 2021) пропонує наступну концепцію формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення у командних спортивних іграх яка має чотири складові (рис. 3.2.1):

- I – Умови раціонального функціонування системи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення;
- II – Методологічна основа забезпеченості системи контролю спортсменів
- III – Організаційна основа, що полягає в інтенсифікації розвитку спортивної науки та технології за пріоритетними напрямками;
- IV – Принципи здійснення контролю ефективності підготовки спортсменів у командних спортивних іграх.

Рис. 3.2.1 Складові концепції формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення в командних спортивних іграх

1. Раціональне функціонування системи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення можливе при:

- взаємодії всієї системи дитячо-юнацького, резервного спорту та спорту вищих досягнень відповідно до сучасних досягнень науки і практики;
- урахування закономірностей проведення контролю для підвищення його ефективності в інтересах як вдосконалення процесу підготовки спортсменів, так і збереження їх фізичного та психічного здоров'я;
- забезпеченні всіх етапів багаторічного вдосконалення рівною увагою щодо необхідного матеріально-технічного, фінансового, кадрового, науково-методичного та медичного супроводження;

2. Методологічною основою забезпечення системи контролю спортсменів в командних спортивних іграх на різних етапах багаторічної підготовки є дотримання наступних принципів:

- мінімізація педагогічних, психологічних та організаційних помилок в процесі багаторічного, етапного, оперативного та поточного видів контролю;
- урахування чинників, що впливають на ефективність змагальної діяльності залежно від етапу багаторічної підготовки, періоду річного циклу підготовки; - урахування змісту навчального матеріалу при підборі методів та засобів контролю «чому навчаємо, те й контролюємо».
- урахування сенситивних періодів розвитку фізичних якостей спортсменів, провідних для командних спортивних ігор;
- оптимізації обсягів та інтенсивності тренувальних та змагальних навантажень;
- профілактики травм, фізичних та психічних захворювань, перетренованості у періоди інтенсивної підготовки та участі у змаганнях.

3. Організаційною основою є інтенсифікація розвитку спортивної науки та технології за пріоритетними напрямками:

- пошук нових методів та методик контролю різних сторін підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх відповідних етапу багаторічної підготовки;

- вдосконалення методів контролю та системи оцінювання за трьома напрямками, тобто не тільки для одного окремого гравця, але й для групи гравців з урахуванням різних ознак, притаманних специфіці тренувальної та змагальної діяльності у командних спортивних іграх, а також для команди як окремого об'єкту контролю, а не як сумарного показника середніх показників гравців; - вдосконалення методів контролю та системи оцінювання на основі комп'ютерних технологій;

- вдосконалення навчальних програм для ДЮСШ та СДЮСШОР щодо контролю різних сторін підготовленості, залежно від вікових особливостей, сенситивних періодів, ігрового амплуа. - забезпечення всіх сторін підготовленості інформативними методами контролю відповідно до сучасних тенденцій розвитку командних ігрових видів спорту.

4. *Контроль ефективності підготовки спортсменів у командних спортивних іграх здійснюється на основі наступних принципів:*

- концентрація зусиль вчених та фахівців на вдосконаленні методів та заходів щодо організації та проведення різних видів контролю з метою коригування навчально-тренувального та змагального процесів;

- зміцнення та розвиток інфраструктури забезпечення системи контролю на всіх етапах багаторічної підготовки.

Узагальнення результатів дослідження дозволили сформулювати основні базові положення про систему контролю спортсменів в процесі багаторічного вдосконалення у командних спортивних іграх; сформувати систему наукових знань на основі вдосконалення системи контролю спортсменів на різних етапах багаторічного вдосконалення.

3.3 Структура знань про контроль з позиції системного підходу

Необхідність вдосконалення системи підготовки спортсменів визначається низкою обставин і умов, що істотно впливають на структурно-

функціональну організацію тренувального процесу. Основним фактором, що зумовлює вдосконалення системи багаторічного тренування спортсменів, є постійно зростаюча конкуренція на міжнародній арені, а також наближення психологічних, фізичних і функціональних навантажень спортсменів до граничних меж людських можливостей. Тому постійно зростаючі вимоги до рівня підготовленості та функціональним можливостям спортсменів, передбачає вдосконалення всієї системи підготовки спортсменів в командних видах спорту.

Аналіз науково-методичної літератури з загальної теорії спорту свідчить, що теорія спорту методологічний підхід у теорії спорту – це система наукових принципів, методів та стратегій (системний, комплексно-цільовий), які застосовуються для системного вивчення спортивних явищ, розуміння їх сутності (відбір спортсменів, тренування, управління), аналізу, синтезу, класифікації та розробки ефективних методик, спрямованих на досягнення спортивної майстерності та оптимізацію підготовки.

Специфіка командних спортивних ігор має свої характерні риси й особливості, які відрізняються від загальної теорії знань й від теорії знань у циклічних видах спорту (Платонов, 2013, 2015). Розгляд структури та загальної теорії підготовки спортсменів передбачає диференціацію знань на кожному з розділів на ряд ієрархічних рівнів.

Системний підхід розкриває поняття про систему як взаємодію сукупності компонентів, зв'язків та відносин, які об'єднані спільною функцією (Берталанфі, 1973).

Системи поділяються на:

- цілісні, в яких зв'язки між складовими елементами є більш міцними, ніж зв'язки цих елементів з довкіллям, і підсумкові, в яких зв'язки між елементами такого ж порядку, що й зв'язки їхніх елементів із довкіллям;
- органічні (біологічні організми, жива природа) і механічні (техніка); - динамічні, що знаходяться у постійному русі і статичні, що відносно нерухомі;
- відкриті, які обмінюються з іншими системами, і закриті, що ізольовані;

- керовані, які управляються, і некеровані, які не піддаються управлінню;
- ті, що самоорганізуються, тобто зміни у них відбуваються самопливом, і ті, що не самоорганізуються, тобто є неорганізованими.

Основні принципи системного підходу:

- принцип цілісності – зобов’язує розглядати систему як цілісний об’єкт, якості якого не зводяться до властивостей окремих його елементів;
- принцип всебічності – вимагає враховувати всі внутрішні зв’язки і відносини системи, усі фактори, які впливають на її функціонування;
- принцип системоутворювальних відносин – вимагає визначення саме тих зв’язків між частинами (елементами) системи, які забезпечують її цілісність, існування і розвиток;
- принцип субординації – вимагає при дослідженні будувати ієрархію елементів і відносин за будь-якими чітко визначеними критеріями (мобільність, адекватність, керованість тощо);
- принцип динамічності – згідно з цим принципом всі характеристики системи необхідно розглядати не як постійні, а як змінні аж до прямо протилежного значення порівняно з початковим;
- принцип випереджувального відображення – передбачає наявність постійної актуальної проблематики, тобто вимагає не констатації поточного стану системи, а прогнозування її найімовірнішого стану в майбутньому (Шинкарук, 2011).

Різні аспекти системи контролю розглянуто у роботах багатьох вчених (Коробейніков, Приступа, Коробейніков & Бріскін, 2013; Корягин, 2002; Костюкевич, Шевчик & Сокольвак, 2015) однак ці праці стосувались або окремих етапів багаторічної підготовки, або окремих складових контролю (контроль змагальної діяльності, контроль підготовленості тощо), або не враховували сучасних тенденцій розвитку командних спортивних ігор та останніх положень теорії спорту.

У подальшому аналіз та узагальнення наукових знань дозволив розглянути контроль як елемент системи підготовки спортсменів у командних спортивних іграх (рис. 3.3.1).

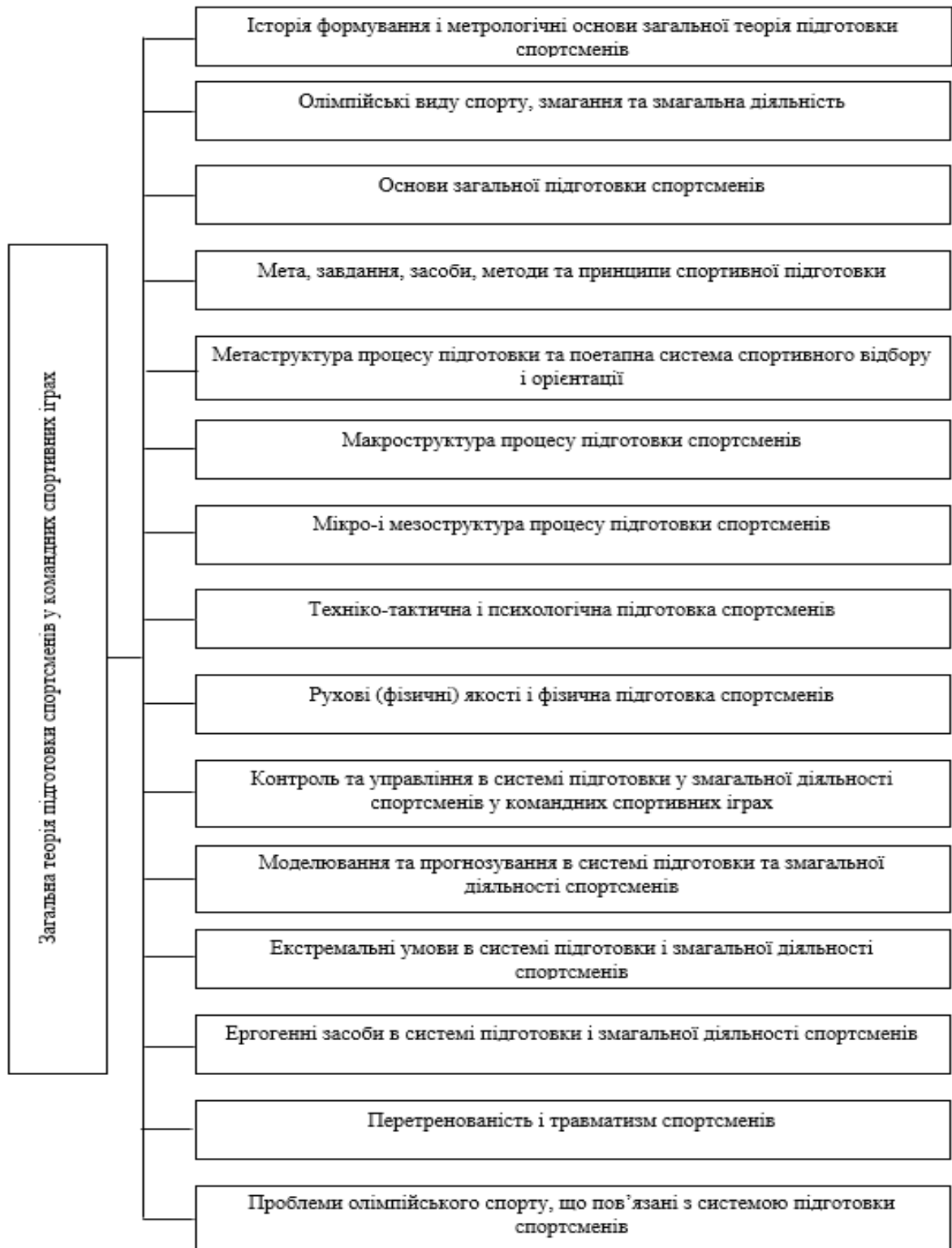

Рис. 3.3.1 – Диференціація знань в області загальної теорії підготовки спортсменів на першому рівні (за ред. Мітова, 2021)

Таким чином, відомий фахівець (Мітова, 2021) розглядає загальну теорію підготовки спортсменів у командних спортивних іграх як перший рівень знань, елементи, які складають систему знань цього рівня, до числа яких належить «контроль у командних спортивних іграх», як другий рівень.

Далі автор, пропоную три елементи на третьому рівні: «контроль гравця», «контроль групи гравців», «контроль команди», які є відмінними у порівнянні з загальною теорією спорту та у порівнянні з індивідуальними видами спорту (рис. 3.3.2).

Рис. 3.3.2 Основні елементи контролю у командних видах спорту (за ред. Мітова, 2021)

Доцільно вказати, що в теорії спортивних ігор контроль частіше розглядається у двох ракурсах – індивідуально кожного гравця та всієї команди загалом. Ряд авторів (Костюкевич, 2016; Журід, 2012; Олійник & Дорошенко, 2017; Пристинський, Пристинська & Холодний, 2020) пропонують здійснювати контроль групових техніко-тактичних дій, розуміючи їх вплив на вміння виконувати ті або інші групові тактичні взаємодії. Специфіка командних спортивних ігор та сучасні тенденції їх розвитку свідчать про той факт, що оцінювання підготовленості або

змагальної діяльності окремого гравця є дуже суб'єктивним, оскільки показники окремого гравця будуть завжди залежати від участі та показників партнерів по команді (якості та своєчасності передачі/паса та ін.), також принциповим буде вплив дій суперника як у нападі, так і у захисті.

У подальшому визначено, що до четвертого рівня структури підготовки у командних видах спорту входять наступні взаємозв'язки: зв'язок контролю зі стадіями багаторічної підготовки; зв'язок контролю з етапами багаторічної підготовки; контроль в системі підготовки; контроль змагальної діяльності; види контролю; принципи контролю; організацію контролю; методи контролю; систему критеріїв; систему тестів; систему оцінки (Мітова, 2021).

Висновки до розділу 3

1. Аналіз науково-методичної літератури, дозволив сформулювати наукове обґрунтування методичного підходу до розробки системи комплексного контролю, підґрунтям якого виступають принципи та положення системного, комплексного, особистісно-діяльнісного, диференційованого та індивідуального підходів.

2. Виявлена концепція формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення у командних спортивних іграх, що містить чотири складові, застосування якої дозволить на практиці системно та комплексно проводити контроль у командних спортивних іграх з урахуванням закономірностей розвитку спортивних ігор та процесу підготовки спортсменів.

3. Визначено, що на четвертому рівні структури підготовки спортсменів у командних видах спорту входять наступні взаємозв'язки: зв'язок контролю зі стадіями багаторічної підготовки; зв'язок контролю з етапами багаторічної підготовки; контроль в системі підготовки; контроль змагальної діяльності; види контролю; принципи контролю; організацію контролю; методи контролю; систему критеріїв; систему тестів; систему оцінки (Мітова, 2021).

РОЗДІЛ 4

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ У КОМАНДНИХ СПОРТИВНИХ ІГРАХ

4.1 Обґрунтування комплексної системи контролю у командних видах спорту в процесі багаторічного удосконалення

Аналіз наукової літератури, сучасних тенденцій теорії спорту щодо багаторічної підготовки атлетів у олімпійських видах спорту, розвиток інноваційних комп'ютерних технологій у контролі змагальної діяльності, сучасних тенденцій розвитку командних спортивних ігор є підґрунтям щодо формування уніфікованої комплексної системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення (Безмилів, 2016; Дорошенко, 2008; Костюкевич, 2017; Тищенко, 2017).

Уніфікована система контролю полягає в тому, що вона створена за єдиними правилами та вимогами і містить інформацію, необхідну для проведення контролю на кожному з етапів багаторічної підготовки спортсменів у командних спортивних іграх. Характерною особливістю уніфікованої системи є наявність спільних рис та складових системи контролю для кожного етапу багаторічної підготовки й відмінні риси та відмінний зміст складових системи контролю, узгоджений з віковими особливостями, завданнями кожного з етапів, змістом підготовки залежно від року навчання та періоду річного макроциклу. Уніфікована система контролю у командних спортивних іграх суттєво відрізняється від циклічних та інших видів спорту багатofункціональністю гравців та складністю й варіативністю техніки, яка зростає з кожним етапом багаторічної підготовки. Такий факт стає підґрунтям або основою створення системи контролю, яка б узгоджувалась з предметом контролю та критеріями оцінки, які постійно змінюються.

При розробці системи контролю використовували комплексний підхід як різновид системного методу, де досліджувалася система комплексної

оцінки, до складу якої входять елементи, що одночасно функціонують в інших системах, з яким комплексні системи на цій підставі пов'язані складними функціональними та іншими взаємозалежностями.

При вищезазначеному підході комплексна оцінка є інструментом обліку, аналізу та планування; індикатором стану підготовленості баскетболістів як індивідуально, так і у команді; критерієм порівняльного оцінювання баскетболістів; показником ефективності попередніх управлінських рішень і повноти їх реалізації; основою вибору можливих варіантів корекції стану і всього навчально-тренувального процесу, варіацій щодо комплектування основної п'ятірки у команді, ротації гравців під час гри (Іванов, 1987).

При обґрунтуванні основних положень системи контролю було визначено, що у більшості секцій та ДЮСШ юні гравці не мають необхідних умов для проведення контролю (Шинкарук, 2018). Водночас, відсутність належної матеріально-технічної бази для організації заходів контролю у вітчизняних ДЮСШ, які спеціалізуються в командних спортивних іграх, не дозволяє проводити необхідне тестування, що негативно впливає на підготовку українського резерву [Шинкарук, 2011; Шинкарук, 2018, с. 178).

Таким чином, це свідчить про недоліки методичного, організаційного та етичного характеру у системі контролю в командних спортивних іграх. Також тренеру важче організувати навчально-тренувальний та змагальний процеси без належного рівня контролю, без помічників тренера та наукових фахівців, комплексних наукових груп, науково-дослідних інститутів тощо. Нерідко спортсмени одночасно беруть участь у змаганнях як із класичних видів командних ігор (баскетбол, футбол, волейбол), так і в таких їх різновидах: баскетбол 3х3, футзал, пляжний волейбол.

Також більшість спортсменів після закінчення кар'єри або в разі не зовсім вдалої кар'єри у класичних видах командних спортивних ігор намагаються досягти максимального результату у інших різновидах ігор. Така насиченість змагальної діяльності у поєднанні з перельотами та переїздами до місць змагань протягом одного тижня вимагає від спортсменів більш

швидкого відновлення після матчів та прискорення адаптаційних процесів до кліматичних умов місця проведення матчу й до специфічних умов його організації залежно від ступеня їх значущості й завдань клубу або збірної команди країни у загальному річному змагальному сезоні. Фахівці повинні забезпечити контроль за станом спортсменів у вищезазначених умовах змагальної діяльності. В олімпійських видах спортивних ігор спостерігається чіткий розподіл значущості та спрямованості контролю на різних етапах багаторічної підготовки.

Отже, у дитячо-юнацькому спорті контроль має визначальний характер, він спрямований на оцінку фізичного розвитку у взаємозв'язку з функціональними можливостями з метою адаптації до тренувальних навантажень, а також на визначення різних сторін підготовленості спортсменів, з пріоритетним тестуванням рівня розвитку фізичних якостей, рівня опанування технічними діями та тактикою гри з метою подальшої орієнтації спортсменів на конкретне ігрове амплуа.

У спорті вищих досягнень контроль спрямований на визначення можливостей спортсменів під час формування складу клубних команд та збірних команд країни. Також контроль як супровідний захід має на меті оцінку показників функціональних можливостей, фізичного здоров'я, психічного стану, стабільності показників техніко-тактичної та інтегральної підготовленості протягом річного циклу з урахуванням індивідуальних особливостей кожного члена команди.

Ряд фахівців вказують, що під час проведення контролю у командних спортивних іграх, враховуючи вікові, гендерні відмінності та ігрове амплуа, необхідно оцінювати:

- показники техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності; рухову діяльність протягом гри (кількість переміщень, стрибків, прискорень тощо);
- рівень технічної, фізичної (загальної та спеціальної), тактичної, психологічної, теоретичної підготовленості;

- обсяг та інтенсивність тренувального та змагального навантажень; рівень взаємовідносин та соціального статусу гравців у команді;
- морфофункціональні характеристики; психологічні та психофізіологічні особливості.

Обґрунтовуючи підхід до розроблення системи комплексного контролю, ряд фахівців відмічають, що інформація про спортсмена, групу спортсменів чи команду, отримана на основі системного підходу, містить дві принципово важливі властивості: по-перше, результати комплексного контролю включають лише необхідну інформацію, по-друге, отримана інформація достатня для вирішення поставленого завдання (оперативного, поточного, етапного контролю).

Розгляд комплексного контролю як системи дозволяє вивчати різні елементи ієрархії, окремі підсистеми. При цьому комплексний контроль розглядається у тренувальному та змагальному процесі для оцінки команди в цілому; групи гравців залежно від амплуа, динаміки та тривалості виступів за команду, соціального статусу (лідер, гравець активного запасу, «аутсайдер»); окремих спортсменів, їх сторін підготовленості, окремих характеристик гравців тощо. Кожний елемент ієрархії у системі контролю є самостійним об'єктом на своєму рівні, підсистемою чи окремою складовою більшої системи.

Комплексному контролю як системі притаманні мета, завдання, принципи, організаційні умови, тести, показники, система оцінки тощо. І в цьому відношенні система комплексного контролю являє собою цілісність. При цьому комплексний контроль на різних рівнях ієрархії (на різних етапах багаторічного вдосконалення, у різних структурних утвореннях, в окремих командах і групах спортсменів тощо) реалізує окремі цілі, характерні для кожного рівня, та виступає на цьому рівні як самостійна система.

У практичній діяльності ідея цілісності контролю реалізується шляхом комплексного підходу. Комплексність – це єдність цілей, завдань, змісту,

методів і форм здійснення контролю. Комплексний підхід до контролю виконує одночасно декілька функцій:

- 1) орієнтує побудову системи контролю в цілісний управлінський механізм;
- 2) сприяє всебічній оцінці спортсменів або процесу (тренувального та змагального);
- 3) сприяє підвищенню ефективності процесу підготовки спортсменів на всіх етапах спортивного вдосконалення через єдність і взаємозв'язок всіх напрямків комплексного контролю, їх певного співвідношення і підпорядкування;
- 4) сприяє ефективності роботи тренера (одночасне вирішення не одного, а кількох завдань контролю, природньо, підвищує результативність його роботи). Однією з важливих складових системи контролю є уніфікований алгоритм контролю.

4.2 Батарея тестів для оцінки підготовленості спортсменів в командних спортивних іграх

Система тестів на кожному з етапів багаторічної підготовки формується з урахуванням таких складових: - завдань етапу багаторічної підготовки; пріоритетності сторін підготовки на означеному етапі підготовки або року навчання у навчальному матеріалі відповідно до програм ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ;

- завдань періоду або етапу річного циклу підготовки; інтенсивності виконання тесту; функціональних обов'язків гравців у команді (амплуа, статус);

- варіативності виконання технічного прийому (кидок зверху, кидок знизу, кидок гаком);

- просторово-часових умов виконання техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності;
- регламенту змагань;
- сенситивних періодів розвитку фізичних якостей; наявності умовного, пасивного або активного захисника (для тестів щодо контролю підготовленості у нападі) та наявності умовного, пасивного або активного захисника (для тестів щодо контролю підготовленості у захисті);
- кількості гравців (учасників) у виконанні контрольної вправи (один гравець, група гравців, команда). Причому створення контрольних тестових завдань для групи та команди гравців повинне враховувати підхід цілісності оцінки групи гравців (2-х або 3-х учасників), а не сумарної кількості показників (1+1 або 1+2). Те ж стосується й оцінки діяльності команди;
- віку спортсменів;
- антропометричних показників (довжина та маса тіла).

Вдосконалення системи тестів на кожному з етапів першої стадії багаторічної підготовки може відбуватись на основі думки експертів шляхом вибору найбільш інформативних тестів або методом ранжування значущості тих чи інших провідних показників у підготовленості баскетболістів, а також на основі факторного аналізу.

Окрім того, тренери і фахівці під час підбору тестів повинні дотримуватись умов підбору тестів для проведення заходів контролю спортсменів в командних ігрових видах спорту (рис.4.2.1).

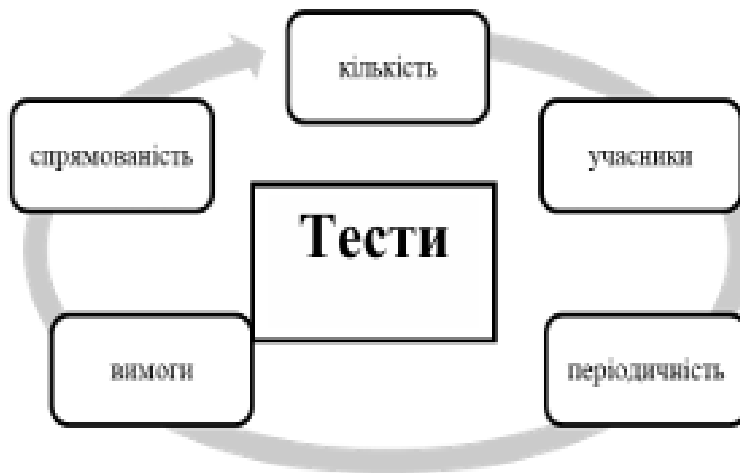

Рис.4.2.1 Умови підбору тестів для проведення заходів контролю спортсменів в командних ігрових видах спорту

На підставі даних сучасної науково-методичної літератури рекомендується використовувати батарею педагогічних тестів з контролю у командних спортивних іграх (Булатова, Линець & Платонов, 2008; Костюкевич & Шинкарук, 2016).

В результаті аналізу визначено комплекси контрольних випробувань, які є оптимальними для проведення етапного, поточного і оперативного стану баскетболістів 13-14 років (табл. 4.2.1).

Таблиця 4.2.1

Контрольні тести для комплексного контролю підготовленості баскетболістів 13-14 років (за ред. Івченко, 2019)

№	Тест	Бал	Ранг
Спеціальна фізична підготовленість			
1	«Човниковий» біг 3x10 м з оббіганням набивних м'ячів, с	27	1
2	«Біг до пронумерованих набивних м'ячів», с	49	2
3	«Відчуття часу (Сермеєв)», відхилення, с	68	3
4	«Десять вісімок», кількість разів	72	4
5	«Ловля лінійки», см	106	5
6	Статична рівновага за методикою Яроцького, с	108	6
Технічна підготовленість			
1	Комплексний тест з виконання ведення м'яча зі зміною напрямку та кидками у кошик з близької відстані, кількість влучань	28	1
2	Модифікований тест М-100 (Вальтін, Леонов), кількість кидків та % влучань	38	2
3	Штрафні кидки, %	57	3

4	Тест для оцінки техніки володіння м'ячем «Ведення м'яча із закритими очима в колі», кількість ударів м'яча об підлогу	81	4
5	Тест для оцінки точності передачі м'яча, очок	104	5
6	«Човниковий біг» 4x9, 14 м. з веденням баскетбольного м'яча (домінантною рукою), с	121	6
7	«Човниковий біг» 4x9, 14 м. з веденням баскетбольного м'яча (субдомінантною рукою), с	141	7
8	Тест «Передачі м'яча», с	150	8
9	«Пересування в захисній стійці (ялинка)», с	188	9
10	«Пересування в захисній стійці 100 м», с	192	10
Психологічна підготовленість			
1	Методика виявлення швидкості оперативного мислення «Трійка»	140	1
2	Методика визначення параметрів уваги «Коректурна проба»	144	2
Психофізіологічні показники			
1	Тип нервової системи	29	1
2	Швидкість реакції на об'єкт, що рухається	31	2
3	Швидкість складної зорової моторної реакції	63	3
4	Швидкість простої зорової моторної реакції	83	4
5	Тешпінг-тест	93	5

На перше місце фахівці поставили тест «Човниковий біг 3x10 м з оббіганням набивних м'ячів, с» (27 балів); друге місце посів тест «Біг до пронумерованих набивних м'ячів» (49 балів); третє місце займає «Відчуття часу (Сермеєв)» (68 балів); на четвертому місці «Десять вісімок» (72 бали), п'яте місце «Ловля лінійки» (106 балів), шосте – статична рівновага за методикою Яроцького (108 балів).

Відносно тестів з контролю технічної підготовленості експерти віддали перевагу «Комплексному тесту з виконання ведення м'яча зі зміною напрямку та кидками у кошик з близької відстані, к-сть влучань» (28 балів), що найбільшим чином віддзеркалює здібність поєднувати технічні дії, показує здатність спортсменів швидко переходити від однієї дії до іншої. Другу позицію в рангу (38 балів) займає «Модифікований тест М-100 (Вальтін, Леонов), кількість кидків та % влучань», що найбільшим чином дозволяє виявити рівень кидкової підготовленості в умовах, наближених до змагальної діяльності за інтенсивністю виконання. Тест «Штрафні кидки, %» посідає третє місце (57 балів), основна його спрямованість на виявлення стабільності виконання кидків у стандартних умовах.

Не менш важливим експерти вважають виявлення здатності до досконалого володіння дриблінгом, відчуття м'яча у нестандартних умовах. Четверту позицію в ранжуванні займає тест «Ведення м'яча із закритими очима в колі» (81 бал). Дуже важливою навичкою у баскетболі є не тільки здібність швидко виконувати передачі, але й більшої значущості набуває точність передач, тому на п'ятій позиції розташувався тест «Точність передач м'яча, очок (104 бали). Шосте місце займає тест «Човниковий біг» 4x9, 14 м. з веденням баскетбольного м'яча (провідною рукою), с» (121 бал), а сьоме – «Човниковий біг» 4x9, 14 м. з веденням баскетбольного м'яча (слабкою рукою), с» (141 бал). На восьмій позиції тест «Передачі м'яча, с» (150 балів), що дозволяє визначити ступінь володіння передачами та ловінням м'яча в русі. На дев'ятій позиції «Пересування в захисній стійці (ялинка)» (188 балів), який дозволяє здійснювати пересування зі зміною напрямку руху. Останню, десятю, сходинку займає тест «Пересування в захисній стійці 100 м» (192 бали), що найбільшим чином визначає рівень здібності виконувати захисні пересування й протягом тривалої відстані не знижувати темпу й якості виконання.

Щодо психологічної підготовленості, то до найбільш визначальних тестів на етапі попередньої базової підготовки експерти вважають визначення рівня оперативного мислення за допомогою «Модифікованої методики «Трійка» (140 314 балів), а також визначення параметрів уваги за допомогою методики «коректурна проба» (144 бали). Оцінку психофізіологічних показників експерти пропонують здійснювати за п'ятьма параметрами: тип нервової системи (29 балів), швидкість реакції на об'єкт, що рухається (31 бал), швидкість складної зорової моторної реакції (63 бали), швидкість простої зорової моторної реакції (83 бали), теплінг-тест (93 бали).

Вивчення науково-методичної літератури свідчить, що питанням контрольних тестів для відбору в баскетболі на етапі початкової підготовки займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці як (Волков, 2008; Круцевич, Воробйов & Безвержня, 2011; Zollner, 2004, 2006), які показали можливість використання тестового контролю в різних сферах фізкультурно-спортивної

діяльності, і все-таки для багатьох спортивних ігор, і зокрема для баскетболу, невирішеною залишається низка питань, які стосуються організації навчально-тренувального процесу та системи комплексного контролю протягом першого року навчання мінібаскетболом для дітей 6-7 років у зв'язку з тим, що державна навчальна програма з баскетболу для ДЮСШ [3, 4] пропонує початок занять з 8-9 річного віку. Фахівці, які працюють з дітьми з 6-7 років, спираються на авторські програми. Однією з таких програм є «Чотириблокова структура та зміст навчально-тренувального процесу баскетболістів першого року навчання «Знайомство-Інтерес Адаптація-Звичка» (Мітова, & Онищенко, 2017) в якій особливе місце приділено контролю в рамках змісту контрольного розділу, який узгоджено з навантаженням програми з фізичної, теоретичної, технічної та психологічної підготовки (табл. 4.2.2).

Таблиця 4.4.2

Розподіл годин на першому році навчання в міні-баскетболі для дітей 6-7 років (за ред. Онищенко, Мітова, 2017, 2019)

Розподіл годин за розділами на першому році навчання в міні-баскетболі для дітей 6-7 років (вересень-травень, 9 місяців)			
n/p	Розділи підготовки	Всього за рік год. %	
1.	<i>Теоретичний розділ</i>	10	9,26
2.	<i>Практичний розділ</i>	70	65,28
2.1	Фізична підготовка	28	25,93
2.2	Технічна підготовка (вміння та навички)	26	24,07
2.3	Зміцнення здоров'я	16	14,81
3.	<i>Мотиваційний розділ</i>	18	16,66
4.	<i>Контрольний розділ</i>	10	9,26
6.	<i>Всього годин в рік</i>	108	100

Для оцінки фізичної підготовленості фахівці пропонують звернути увагу на на контролі координаційних здібностей, які є одними з провідних якостей у баскетболі й інтенсивно розвиваються у дітей даного віку. Згідно з рекомендаціями науковців, (Сергієнко, 2001; Павлова, 2011) за своєю структурою відповідають специфіці баскетболу та є інформативними для командних спортивних ігор. Для визначення рівня розвитку координаційних

здібностей – «Човниковий біг 3 по 10 м, (Лях, 1989)» та «Біг до пронумерованих набивних м'ячів, (Лях, 1988)». Для оцінки «відчуття часу», з яким пов'язано чисельну кількість правил гри у баскетбол (3, 5, 8, 14 та 24 с. та ін.), запропоновано тест Сермеєва (1973) (тільки на часових відрізках 5 та 10 секунд).

Відомий автор (Сушко, 2016) виявила понад 100 тестів для оцінки різних сторін підготовленості баскетболістів. Наступний автор (Мітова, 2021) рекомендує використовувати 5 блоків тестів:

1. Блок тестів для оцінки рівня техніко-тактичної підготовленості;
2. Блок тестів для оцінки загальної та спеціальної фізичної підготовки;
3. Блок тестів для комплексного контролю;
4. Блок тестів та методик для оцінки фізичного здоров'я та функціонального стану баскетболістів;
5. Блок тестів для оцінки психічного та психофізіологічного стану баскетболістів.

Для контролю техніко-тактичної підготовленості 13 тестів різної спрямованості (табл. 4.4.3)

Таблиця 4.4.3

Тести для контролю техніко-тактичної підготовленості баскетболістів

№ з/п	Назва тесту
1.	Човниковий біг 4x9,14 м з веденням баскетбольного м'яча
2.	Комплексний тест з виконання ведення м'яча зі зміною напрямку та кидками у кошик з близької відстані (Леонов, Вальтін)
3.	Передача баскетбольного м'яча з урахуванням швидкості і точності
4.	Дистанційні кидки баскетбольного м'яча з урахуванням швидкості і точності
5.	Модифікований тест «М-100» (Вальтін, Леонов)
6.	Комбінована вправа для оцінки швидкості пересувань гравця, техніки ведення, влучності кидків м'яча у кошик (Поплавський, Окіпняк)
7.	Польський тест (Widuchowsky W., Klimontowice E.)
8.	Кидки м'яча у кошик з різних точок (40 кидків)
9.	Тест «Швидкісне ведення»
10.	Тест «Передачі м'яча»
11.	Пересування в захисній стійці
12.	Пересування в захисній стійці 100 м (оцінка швидкості і швидкісної витривалості пересування в захисній стійці)

Для контролю загальної та спеціальної фізичної підготовленості змагальної діяльності баскетболістів (табл. 4.4.4).

Таблиця 4.4.4

Тестування загальної та спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів

№ з/п	Назва тесту
1.	«Човниковий» біг 3х10 м з оббіганням набивних м'ячів (тест для визначення прояву координаційних здібностей)
2.	Оцінка відчуття часу (Сергєєв, 1973)
3.	Біг до пронумерованих набивних м'ячів (тест для визначення прояву координаційних здібностей)
4.	Накидання кілець на стійки (Павлова)
5.	Накидання кілець на стійку після повороту на 360° зі зміною відстані
6.	Накидання кілець на стійку зі зміною відстані після бігу 2×5м
7.	Кидки тенісного м'яча в ціль
8.	Статична рівновага за методикою Яроцького
9.	Статична рівновага за методикою Ромберга
10.	Статична рівновага за методикою Бондаревського
11.	Три перекиди вперед
12.	«Десять вісімок»
13.	«Ловля лінійки»
14.	«Перекладання фішок»
15.	Стрибок вгору з місця (тест на визначення швидкісно-силових якостей)
16.	Човниковий біг 2×40с (тест для визначення швидкісної витривалості)
17.	Біг 6 м і 20 м (для оцінки швидкісних можливостей)
18.	Переміщення 5м х 6 (оцінюється швидкість пересувань різними способами зі зміною напрямку руху)
19.	Перемінний швидкісний біг 98м
20.	Стрибок з торканням щита у найвищій точці
21.	Національний французький тест (Vincent)
22.	Тест Купера (м) (тест на визначення загальної швидкісної витривалості)
23.	Тест біг 600 м (1000 м)
24.	Тест для визначення швидкості рухів
25.	Біг 30 м (тест для визначення швидкісних спроможностей)
26.	Тест «Човниковий біг» 4х9 м
27.	Стрибок у довжину з місця (тест на визначення швидкісно-силових якостей)
28.	Стрибок у висоту з місця
29.	«Барабанити ногами і руками» (тест для оцінки координації)
30.	Тепінг-тест рукою (тест для оцінки швидкості частоти руху)
31.	Тепінг ногою (тест для оцінки швидкості рухів ногою)
32.	Стрибок вгору з місця – «Сарцент» (тест для оцінки вибухової сили)
33.	Кидки медболу лежачи на спині
34.	Кидок у вертикальну мішень

35.	Обертання палиці (тест для оцінки флексibility)
36.	«Прес» (тест для оцінки повторюваного зусилля)
37.	Тест для оцінки точності передачі м'яча
38.	Точність передачі м'яча двома руками від грудей
39.	Тест для оцінки техніки поводження з м'ячем «Ведення м'яча із закритими очима в колі»
40.	Тест для оцінки ефективності переміщень і стрибків «Переміщення і стрибки»
41.	Тест для оцінки сили рук

Для оцінки фізичного здоров'я та функціонального стану баскетболістів передбачено 5 методик (табл. 4.4.5).

Таблиця 4.4.5

Оцінка рівня фізичного здоров'я та функціонального стану баскетболістів

№ з/п	Назва тесту
1.	Оцінювання фізичного здоров'я
2.	Оцінювання фізичної підготовленості школярів 7-10 років (за Круцевич Т.Ю.)
3.	Проба Руф'є
4.	Проба Штанге (проба для контролю функціонального стану дихальної системи)
5.	Проба Генча (проба для визначення функціонального стану дихальної та серцево-судинної систем)
6.	Тест «Йо-йо»

Для оцінки психічного та психофізіологічного стану баскетболістів складався з 12 методик (табл. 4.4.6)

Таблиця 4.4.6

Методики для оцінки психічного та психофізіологічного стану баскетболістів

№ з/п	Назва тесту
1.	Методика САН
2.	Діагностика особистісної тривожності за шкалою Ч. Спілбергера
3.	Діагностика типологічних властивостей нервової системи за опитувальником Я. Стреляу
4.	«Трійка» (методика визначення рівня оперативного мислення)
5.	Тест визначення рівня оперативного мислення «Трійка»
6.	Тест для оцінки зорово-рухової функції
7.	Тести для оцінки функціонального стану периферійного зору
8.	Тест для оцінки функціонального стану глибинного зору

9.	Тест з визначення типу свого характеру
10.	Коректурна проба
11.	Опитувальники щодо визначення думки баскетболістів стосовно низької реалізації штрафних кидків
12.	Анкетування щодо думки спортсменів 17-19 років на етапі підготовки до вищих досягнень

Наявність широкого спектру тестів дозволяє тренерам, які працюють на різних етапах багаторічної підготовки, обрати тести для більш глибокого вивчення та оцінити рівень конкретного напрямку підготовленості.

Таким чином, це дозволяє більш ретельно на основі отриманих результатів контролю побачити рівень підготовленості та скорегувати зміст навчально тренувального процесу.

4.3 Оцінювання підготовленості спортсменів в командних спортивних іграх

Розробка системи оцінки підготовленості спортсменів в командних спортивних іграх є одним з важливих аспектів контролю у зв'язку з тим, що результати тестів представлені у різних одиницях виміру (секунди, відсотки, метри тощо). Саме комплексна система тестів дозволяє в інтегральних оцінках, які відображаються в балах, охарактеризувати можливості в командних видах спорту.

Відомий автор (Мітова, 2021) рекомендує використовувати шкали оцінки спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів 13 – 14 років (таблиця 4.3.1).

Таблиця 4.3.1

**Шкала оцінки спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів
13-14 років**

	Тести	Бали				
		1	2	3	4	5
		Низький	Нижче середнього	Середній	Вище середнього	Високий
1	Човниковий» біг 3x10 м з оббіганням набивних м'ячів, с	10,60-9,93	9,92-9,25	9,24-7,88	7,89-7,20	7,19-6,52
2	«Біг до пронумерованих набивних м'ячів», с	10,72-9,93	9,92-9,13	9,12-7,52	7,51-6,72	6,71-5,92
3	Статична рівновага за методикою Яроцького, с	26,49-30,17	30,18-33,86	33,87-41,25	41,26-44,94	44,95-48,63
4	«Десять вісімок», кількість разів	13,55-13,09	13,10-12,64	12,65-11,75	11,74-11,30	11,29-10,85
5	«Ловля лінійки», см	19,43-18,21	18,20-16,98	16,97-14,51	14,52-13,28	13,29-12,05
6	Модифікований тест «Оцінка відчуття часу (Сермєєв)» (3 с), відхилення, с	2,96-2,49	2,48-2,01	2,00 - 1,04	1,03-0,56	0,55-0,08
6.1	(5 с) відхилення	2,80-2,36	2,35-1,91	1,90-1,00	0,99-0,55	0,54-0,10
6.2	(8 с)	3,97-3,44	3,43-2,90	2,89-1,81	1,80-1,27	1,26-0,73
6.3	(14 с)	8,13-7,30	7,02-5,92	5,91-3,69	3,68-2,58	2,57-1,47
6.4	(24 с)	11,54-10,17	10,16-8,79	8,78-6,02	6,01-4,64	4,63-3,26

Інтегральні оцінки показників спеціальної фізичної та технічної підготовленості за допомогою формули перетворювалися в загальну оцінку, виражену в балах від 1 до 5. За результатами групи тестів і показників шляхом підсумовування відповідних оцінок і ділення суми на коефіцієнт виводилася інтегральна оцінка блоку підготовленості. Так оцінка спеціальної фізичної підготовленості «СФП» розраховуються за формулою: $СФП = (СФП1 + СФП2 + СФП3 + СФП4 + СФП5 + СФП6 + СФП7 + СФП8 + СФП9 + СФП10) / 5$ (табл. 4.3.2 та 4.3.3).

Таблиця 4.3.2

Інтегральна оцінка спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки

№	Показники	Позначення	Бал
1.	Човниковий» біг 3x10 м з оббіганням набивних м'ячів, с	СФП1	1 – 5
2.	«Біг до пронумерованих набивних м'ячів», с	СФП2	1 – 5
3.	Статична рівновага за методикою Яроцького, с	СФП3	1 – 5
4.	«Десять вісімок», кількість разів	СФП4	1 – 5
5.	«Ловля лінійки», см	СФП5	1 – 5
6	«Оцінка відчуття часу» (3 с), відхилення, с	СФП6	1 – 5
7	«Оцінка відчуття часу» (5 с) відхилення	СФП7	1 – 5
8	«Оцінка відчуття часу» (8 с)	СФП8	1 – 5
9	«Оцінка відчуття часу» (14 с)	СФП9	1 – 5
10	«Оцінка відчуття часу» (24 с)	СФП10	1 – 5

Окрім того, запропоновано рівень спеціальної фізичної підготовленості, який можна було розрахувати відповідно до числових показників інтегральної оцінки (табл. 4.3.3).

Таблиця 4.3.3

Інтегральна оцінка та рівень спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки

Величина інтегральної оцінки	Рівень
9,1 – 10	високий
7,1 – 9,0	вище середнього
5,1 – 7,0	середній
2,1 – 5,0	нижче середнього
2,0 й нижче	низький

Аналогічно запропоновано оцінку технічної підготовленості «ТП», яка розраховується за формулою:

$$ТП = (ТП1 + ТП2 + ТП3 + ТП4 + ТП5 + ТП6 + ТП7 + ТП8 + ТП9 + ТП10 + ТП11 + ТП12) / 6$$

(табл. 4.3.4).

Таблиця 4.3.4

Інтегральна оцінка технічної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки

№	Показники	Позначення	Бал
1	Тест для оцінки точності передачі м'яча, очок	ТП1	1 – 5

2	Тест «Передачі м'яча», с	ТП2	1 – 5
3	«Човниковий біг» 4х9, 14 м. з веденням баскетбольного м'яча (провідною рукою) , с	ТП3	1 – 5
4	«Човниковий біг» 4х9, 14 м. з веденням баскетбольного м'яча (слабою рукою), с	ТП4	1 – 5
5	Тест для оцінки техніки поводження з м'ячем «Ведення м'яча із закритими очима в колі»	ТП5	1 – 5
6	«Пересування в захисній стійці (ялинка)»	ТП6	1 – 5
7	«Пересування в захисній стійці 100 м»	ТП7	1 – 5
8	Штрафні кидки, %	ТП8	1 – 5
9	Модифікований тест М-100 (Вальтін, Леонов) к-ть	ТП9	1 – 5
10	Модифікований тест М-100 (Вальтін, Леонов), %	ТП10	1 – 5
11	Комплексний тест з виконання ведення м'яча зі зміною напрямку та кидками у кошик з близької відстані, кількість влучань	ТП11	1 – 5
12	Комплексний тест з виконання ведення м'яча зі зміною напрямку та кидками у кошик з близької відстані, час виконання, хв.	ТП12	1 – 5

Таким чином, визначено орієнтовні шкали інтегральної оцінки спеціальних фізичних якостей та технічної підготовленості з визначенням діапазонів п'яти рівнів підготовленості – низький (2,0 і нижче), нижчий за середній (2,1–5,0), середній (5,1 – 7,0), вищий за середній (7,1 – 9,0) та високий (9,1 – 10) для поточного та етапного контролю баскетболістів 13-14 років.

За допомогою інтегральної оцінки фахівець з фізичної культури і спорту може визначити рівень різних сторін підготовленості гравців як індивідуально, так і в середньому по команді, Такий підхід дозволяє порівнювати результати різних спортсменів, однаковим залишається принцип вираження в умовних одиницях.

Висновки до розділу 4

1. На основі аналізу сучасної науково-методичної літератури встановлено, що сучасні тенденції, характерні для командних спортивних ігор, вимагають від фахівців і науковців постійного пошуку оптимального й ефективного управління підготовкою спортсменів й є передумовами для створення універсальної системи контролю, в якій органічно взаємопов'язані контроль з етапами багаторічної підготовки; періодами річного циклу; рівнем кваліфікації, віковими особливостями спортсменів; ігровими амплуа та соціальним статусом в команді тощо.

2. Виявлено алгоритм комплексного контролю підготовленості на різних етапах багаторічного процесу та в різних видах командних спортивних ігор для управління навчально-тренувальної та змагальної діяльності.

3. Обґрунтовано формування системи критеріїв, системи тестів та оцінювання різних рівнів підготовленості та змагальної діяльності у спортивних іграх.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз науково-методичної літератури та інших джерел виявив, що одним із шляхів оптимізації управління процесом багаторічної підготовки є формування цілісної системи знань щодо контролю в командних спортивних іграх, яка передбачає такі складові: основні положення, що становлять підґрунтя знань про систему контролю і механізм її практичної реалізації в процесі підготовки спортсменів в ігрових видах спорту; підхід та концепція формування системи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення; система критеріїв, тестів та системи оцінки.

2. В ході аналізу наукових праць виявлено, що характерними ознаками, які повинні підпадати під контроль у командних спортивних іграх, з урахуванням вікових відмінностей й залежно від ігрового амплуа, є: показники техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності; рухова діяльність протягом гри (кількість переміщень, стрибків, прискорень та ін.); рівень технічної, фізичної (загальної та спеціальної), тактичної, теоретичної, психологічної видів підготовленості.

3. Аналіз науково-методичної літератури, дозволив сформулювати наукове обґрунтування методичного підходу до розробки системи комплексного контролю, підґрунтям якого виступають принципи та положення системного, комплексного, особистісно-діяльнісного, диференційованого та індивідуального підходів.

4. Виявлена концепція формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення у командних спортивних іграх, що містить чотири складові, застосування якої дозволить на практиці системно та комплексно проводити контроль у командних спортивних іграх з урахуванням закономірностей розвитку спортивних ігор та процесу підготовки спортсменів.

5. Визначено, що на четвертому рівні структури підготовки спортсменів у командних видах спорту входять наступні взаємозв'язки: зв'язок контролю зі стадіями багаторічної підготовки; зв'язок контролю з етапами багаторічної підготовки; контроль в системі підготовки; контроль змагальної діяльності; види контролю; принципи контролю; організацію контролю; методи контролю; систему критеріїв; систему тестів; систему оцінки (Мітова, 2021).

6. На основі аналізу сучасної науково-методичної літератури встановлено, що сучасні тенденції, характерні для командних спортивних ігор, вимагають від фахівців і науковців постійного пошуку оптимального й ефективного управління підготовкою спортсменів й є передумовами для створення універсальної системи контролю, в якій органічно взаємопов'язані контроль з етапами багаторічної підготовки; періодами річного циклу; рівнем кваліфікації, віковими особливостями спортсменів; ігровими амплуа та соціальним статусом в команді тощо.

7. Виявлено алгоритм комплексного контролю підготовленості на різних етапах багаторічного процесу та в різних видах командних спортивних ігор для управління навчально-тренувальної та змагальної діяльності.

8. Обґрунтовано формування системи критеріїв, системи рухових тестів та оцінювання різних рівнів підготовленості та змагальної діяльності у спортивних іграх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артеменко Т. Г. Критерії оцінки технічної та ігрової підготовленості юних баскетболістів. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2011. № 9. С. 39 – 42.
2. Базилевський А. Г, Глазирін І. Д. Основи формування тактичного мислення у нападі юних баскетболістів. *Молода спортивна наука України*. 2011. № 15(1). С. 11 – 15.
3. Баскетбол. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву та шкіл вищої спортивної майстерності (навчально-тренувальні групи та групи спортивного удосконалення). Поплавський Л. Ю, Окіпняк В. Г. К. 1999. 124 с.
4. Баскетбол: Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивних майстерності. Київ .2019. 165 с.
5. Безмилів П. Н. Багаторічна підготовка та відбір баскетболістів в Іспанії. *Науковий журнал НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2016. Серія 15. № 11(81)16. С. 24 – 28.
6. Безмилов М. Програма підготовки спортивного резерву та відбір 455 баскетболістів у Франції. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2017. № 1. С.10 – 15.
7. Безмилов Н, Шинкарук О. Морфологічні особливості кваліфікованих баскетболістів різного ігрового амплуа та їх облік у процесі спортивного відбору та орієнтації. *Матеріали XIV Міжнар. наук. конгр. Олімпійський спорт та спорт для всіх*. К.: Олімп. літ, 2010. 314 с.
8. Бубе Х., Фек Г., Штюблер Х., Трогш Ф. Тести у спортивній практиці. *Фізкультура та спорт*. 1968. 239 с.
9. Булатова М., Линець М., Платонов В. Розвиток фізичних якостей. *Теорія і методика фізичного виховання: [підруч. для студ. вищ. навч. закл ...]*, 2008.

10. Булатова М., Линець М., Платонов В. Розвиток фізичних якостей. Теорія і методика фізичного виховання : [підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту] Т.1 2008. С.175 – 296.
11. Взаємозв'язок фізичної й техніко-тактичної підготовки в заняттях спортивними іграми (теорія і практика волейболу). Навчально-методичний посібник; за ред. В. М. Пристинського Т. М. Пристинської, О. І. Холодного. Слов'янськ: Видавництво Б. І. Маторіна, 2020. 101 с.
12. Волейбол: Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивних майстерності та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю. Київ. 2009. 140 с.
13. Волков Л. В. Загальна обдарованість: структура і критерії оцінки в системі спортивного відбору (хлопчики). В: спец. вип. за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф. Здоров'я і освіта: проблеми та перспективи. Теорія і практика фіз. виховання: Донецьк: ДНУ. 2008. №1. С.14 – 18.
14. Годік М. А. Контроль у спортивному тренуванні. Сучасна система спортивної підготовки. СААМ: 1995. С. 237 – 266.
15. Гунченко В. В. Якість виконання прийому м'яча як фактор впливу на результат змагальної діяльності у пляжному волейболі. Актуальні наукові дослідження в сучасному світі: збірник наукових праць.2019. № 5(49)3. С.161 – 169.
16. Дорошенко Е. Ю. Управління техніко-тактичною діяльністю в командних спортивних іграх [монографія]. Запоріжжя, 2013. 436 с.
17. Дорошенко Є. Ю. Фактори управління у системі оцінювання спортивної майстерності у командних спортивних іграх. Фізичне виховання та спорт у вищих навчальних закладах. 2008. С. 31 – 34.
18. Журід С. М. Техніко-тактична підготовка футболістів: навч. посіб. для студ. ін-тів фіз. культури. Х.: ХДАФК. 2012. 197 с.

19. Заціорський В. М. Спортивна метрологія. Педагогічний контроль у тренувальному процесі (основи теорії тестів та оцінок) [навчальний посібник]: ГЦОЛІФК. 1978. 24 с.
20. Защук Р., Защук С. Р, Мельничук В. Ф. Збірник методичних рекомендацій для тренерів з баскетболу. Тренерська рада ФБУ. 2006. 84 с.
21. Іванов В. Р. Комплексний контроль у підготовці спортсменів. Фізкультура та спорт. 1987. 256 с.
22. Івченко О. М. Комплексний контроль підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки [дисертація]. Дніпро; 2019. 327 с.
23. Коробейніков Г.В, Приступа Є, Коробейніков Л, Бріскін Ю. Оцінювання психофізіологічних станів у спорті [монографія]. Львів: ЛДУФК; 2013. 312 с.
24. Корягін В, Блавт О, Гребінка Г. Детермінація аспектів формування рухової компетенції у фізичному вихованні студентів ВНЗ. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2016. №3. С. 93 – 97.
25. Корягін В.М. Система контролю у підготовці баскетболістів. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту. 2002; 27: 92-97.
26. Костюкевич В. М. Теоретико-методичні основи контролю у фізичному вихованні та спорті [монографія]. Вінниця ТОВ «Планер». 2017. 191 с.
27. Костюкевич В. М. Теорія і методика спортивної підготовки: у запитаннях і відповідях. Навчально-методичний посібник. Вінниця: ТОВ «Планер». 2016. С. 138 – 139.
28. Костюкевич В. М. Теорія і методика спортивної підготовки (на прикладі командних ігрових видів спорту) [навчальний посібник]. Вінниця: Планер. 2014. С. 31 – 34.

29. Костюкевич В. М, Шинкарук О. А. Основи науково дослідної роботи здобувачів вищої освіти за спеціальністю Фізична культура і спорт. 2-е видання. Київ: Олімпійська література. 2016. 613 с.
30. Костюкевич В. М, Шевчик Л. М, Соколькова О. Г. Метрологічний контроль у фізичному вихованні і спорті [навчальний посібник]. Вінниця: Планер. 2015. 256 с.
31. Круцевич Т. Ю, Воробйов М. І, Безверхня Г. В. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків та молоді. К.: Олімпійська література. 2011. 224 с.
32. Лісенчук Г., Тищенко В. Комплексна оцінка спеціальної фізичної і техніко-тактичної підготовленості як запорука формування основного складу у футболі. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2019;№ 8(27). С. 175 – 183.
33. Лях В., Вітковски З. Координаційне тренування у футболі. Радянський спорт. 2010. 216 с.
34. Максименко І. Г. Планування та контроль тренувального процесу в спортивних іграх. Луганськ. 2000. 210 с.
35. Міненко К. Формування сучасної системи контролю у командних спортивних іграх. *Педагогіка й сучасні аспекти фізичного виховання: матеріали III Всеукраїнської наукової конференції (13–14 листопада 2025)* / за заг. ред. С. О. Черненка. – Тернопіль–Краматорськ: ДДМА, 2025. С. 107 – 111.
36. Мітова О, Онищенко В. Зміст і засоби контролю теоретичної підготовленості баскетболістів на етапі початкової підготовки. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2019. №4. С.74 – 84.
37. Мітова О, Онищенко В. Структура та зміст навчально-тренувального процесу дітей 6 – 7 років на першому році занять міні-баскетболом. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2017.№ 2. С.101 – 108.
38. Мітова О. О. Теоретико-методичні основи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення: дис... докт. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.01. Дніпро. 2021. 594 с.

39. Мітова О. О, Сушко Р. О. Тестування баскетболістів [навчальний посібник для студентів, викладачів, тренерів]. Дніпропетровськ: Вид. «Інновація». 2016. 140 с.
40. Ніколаєнко В. В. Раціональна система багаторічної підготовки футболістів до досягнення вищого спортивного майстерності. [монографія]. 2014. 336 с.
41. Олійник М.О, Дорошенко Е Ю. Педагогічна характеристика систем оцінки техніко-тактичної майстерності кваліфікованих волейболістів. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2017. № 6(62). С.69 – 73.
42. Павлова Т. В. Комплексна оцінка здібностей дітей при відборі в ігрові види спорту на етапі початкової підготовки: автореферат. ... канд. наук фіз. вих і спорту: Київ: НУФВіС. 2011. 20 с.
43. Платонов В. Н. Періодизація спортивного тренування. Загальна теорія та її практичне застосування. К.: Олімпійська література. 2013. 624 с.
44. Платонов В. Н. Система підготовки спортсменів в олімпійському спорті. Загальна теорія та її практичні програми. [підручник для тренерів]: у 2 кн. К.: Олімпійська література. 2015. Кн. 1. 680 с.
45. Родіонов А. В, Воронова В. І. Психологічні засади підготовки баскетболістів. К.: Здоров'я. 1989. 134 с.
46. Романенко В. А. Діагностика рухових здібностей [навчальний посібник]. Донецьк: Вид-во ДонНУ. 2005. 290 с.
47. Сергієнко В. М. Система контролю рухових здібностей студентської молоді: теорія і методологія фізичного виховання: монографія. Суми: Сумський державний університет. 2015. 392 с.
48. Сергієнко Л. П. Тестування рухових здібностей школярів. К.: Олімпійська література. 2001. 440 с.
49. Сушко Р. А. Формування теоретичної моделі розвитку баскетболу в Україні з урахуванням впливу факторів глобалізації спорту найвищих досягнень. *Наука у Олімпійському спорті*. 2017. №1. С. 48 – 55.

50. Сушко Р. Аналіз проблемних питань розвитку спортивних ігор з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. 2017. №3(22). С. 441 – 445.
51. Тищенко В. Контроль тренувальної та змагальної діяльності команд високої кваліфікації з гандболу [монографія]. Запоріжжя: Статус. 2017. 462 с.
52. Фон Берталанфі Л. Історія та статус загальної теорії систем. Системні дослідження: Щорічник. 1973. С. 20 – 37.
53. Футбол: Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивних майстерності. Київ. 2003. 106 с.
54. Циганок В. І. Інформаційна модель змагальної діяльності в гандболі найвищих досягнень. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я в сучасному суспільстві*. 2013. № 1. С. 394 – 400.
55. Шинкарук О. А. Відбір спортсменів та орієнтація їх підготовки до процесі багаторічного вдосконалення (на матеріалі олімпійських видів спорту) [монографія]. К.: Олімпійська література. 2011. 400 с.
56. Шинкарук О. Використання тестів у процесі контролю фізичної підготовленості спортсменів. Актуальні проблеми фізичного виховання та методики спортивного тренування. 2018. № 1. С.47 – 53.
57. Шинкарук О. А. Інструментальні методи діагностики в системі комплексного контролю організму спортсменів високої кваліфікації. матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. *Здоров'я, фізичне виховання і спорт: перспективи та кращі практики*. Київ: ун-т імені Бориса Грінченка. 2018. С. 178 – 188.
58. Яцковський В., Мельник В., Пітин М., Кудріна Н. Засоби контролю спеціальні фізичної та технічної підготовленості кваліфікованих спортсменів у стрітболі. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. 2019. №7(26). С. 242 – 248.

59. Bompa T. O. *Periodisation de l'entraînement* / T. O. Bompa. Editions Vigot. 2003. 248 p.
60. Erčulj F, Erčulj F, Dežman B, Vučovič G, Perš J, Perše M, Kristan M. An analysis of basketball players' movements in the slovenian basketball league play off using the sagit traning system. *Facta universitatis: Scientific paper. Series. Phisycal Education and Sport*. 2008. № 6(1). P. 75 – 84.
61. Mondoni M. *General guidelines of minibasketball*. Italy, 2020. 120 p.
62. Štrumbelj E, Vračar P, Robnik-Šikonja M, Dežman B, Erčulj F.A Decade of Euroleague Basketball: an Analysis of Trends and Recent Rule Change Effects. *Journal of Human Kinetics*. 2013. №38. P. 183 – 189.
63. Stula A. The influence of coordinative and high-speed abilities of Young Pootball players. 4 International Scientific Conference "Sport Kinetics 95". Prague, 1995. P. 5.
64. Zollner M. Mini-basketball drills. Mini-basketball, school games and activities. *Fiba assist magazine*. 2006. № 4. P. 64 – 65.
65. Zollner M. Mini-basketball Program in Berlin. Mini-basketball, school games and activities. *Fiba assist magazine*. 2004,10. P. 63 – 65.

ДОДАТКИ

Додаток А

СЕРТИФІКАТ

участі у III Всеукраїнської наукової конференції
(13 – 14 листопада 2025) «Педагогіка й сучасні аспекти
фізичного виховання»

